

ПРИРУЧНИК

О СПРЕЧАВАЊУ И БОРБИ
ПРОТИВ РАДИКАЛИЗАЦИЈЕ
МЕЂУ МЛАДИМА У ЕВРОПИ

НАСЛОВ:

Приручник о спречавању и борби против радикализације међу младима у Европи

ПРОЈЕКАТ:

„Превенција радикализације код младих кроз едукацију и оснаживање омладинских радника”, финансирано од стране JUGEND für Europa, немачке националне агенције за Ерасмус+ програм за младе.

Пројектни партнери су:

- Outreach Hannover e.V., Немачка
- Udruga za unaprjeđivanje suvremenih životnih vještina „Ostvarenje“, Хрватска
- Активни млади у срећној Европи (АМУСЕ), Србија
- Out of the Box International, Белгија
- Koinoniki sinetairistiki epixeirisi sillogikis & koinonikis ofeleias (Sustain events), Грчка
- LINK DMT S.R.L., Италија
- Learning Wizard d.o.o., Хрватска

ИЗДАВАЧ:

Outreach Hannover e.V., Немачка

УРЕДНИЦИ:

Berna Xhemajli
Stefan Manevski

АУТОРИ:

Стефан Маневски
Берна Џемајли
Данијела Маторчевић
Павле Јевђић
Предраг Томашевић
Марко Пауновић
Евангелиа (Илиана) Пазарзи
Чедо Велашевић

ПРЕВОД СА ЕНГЛЕСКОГ ЈЕЗИКА:

Снежана Андревски

ГРАФИЧКИ ДИЗАЈН:

Никола Радовановић

Напомена:

У публикацији се именице граматичког мушког рода подједнако односе на особе мушког и женског рода.

Хановер, Немачка

2023

Садржај

О ПРОЈЕКТУ	1
УВОД.....	3
Кључни теоријски концепти о радикализацији и онлајн екстремизму	5
Дезинформације	8
Зашто су пропаганда, дезинформације и лажне вести важне теме за образовање младих?	9
Који су кључни изазови у суочавању са дезинформацијама у омладинском раду?	9
<i>Deepfakes</i>	10
Онлајн платформе које користе екстремистичке групе	11
Узроци радикализације	13
Економски, културни и друштвени узроци.....	13
Политички, историјски и идеолошки екстремизам	14
Психолошки проблеми	16
Верски узроци и уверења	17
Утицај пандемије Ковид-19 на радикализацију међу младима.....	20
Улога омладинских радника у спречавању радикализације	22
Превенција и подизање свести.....	22
Области компетенција које је потребно развијати код омладинских радника	22
Кључни актери у борби против радикализације.....	28
Актери у области образовања.....	28
Актери у области омладинског цивилног друштва	29
Медији, интернет посредници укључујући и технолошке компаније	29
Дефинисање метода и методологија за едукацију о антирадикализацији	31
Критичко мишљење	31
Медијска писменост	32
Образовање о људским правима против тероризма	34
Омладински рад о религији и веровањима	35
ЗАКЉУЧАК.....	37
ЛИТЕРАТУРА.....	38

О ПРОЈЕКТУ

Назив пројекта: „Превенција радикализације код младих кроз едукацију и оснаживање омладинских радника”

Сажетак пројекта:

Радикализација на мрежи и насилни екстремизам су питања којима су заједнице изложене већ годинама, посебно након терористичких напада у различитим градовима Европе и ратова у свету. Страх да млади људи могу бити циљна група насилних екстремиста годинама је у пажњи владиних институција, породица, радних места као и заједница. Овај страх присутан је данас још више када се овакав садржај, готово без контроле и модерације, представља у дигиталном свету. Млади су најприсутнија заједница у онлајн свету, кроз приступ различитим друштвеним медијима, платформама и тако даље. То их чини једном од најрањивијих група на овај феномен.

Током Ковид-19 пандемије, млади људи су још више прихватили онлајн садржај и стога се повећао потенцијал да буду изложени радикализацији на мрежи.

Постоји потреба да се омладински радници и едукатори позабаве овим питањем и истовремено пронађу иновативни приступ овој теми, као и новим материјалима и дигиталним алатима који доприносе бољем утицају на решавање овог питања. Овај пројекат директно развија њихово знање и капацитете, пружајући омладинским радницима, стручним особама које раде са младима и омладинским организацијама релевантне податке, алате и подршку у развијању њихових дигиталних компетенција, чиме се повећава ниво квалитета рада са младима, као и његов капацитет за решавање хитних и актуелних питања. Ове дигиталне компетенције већина омладинских радника не стиче током формалног образовања и стога се углавном занемарују.

У области омладинског рада идеално друштво би се могло описати као потпуно инклузивна заједница активних грађана. Овај концепт инклузивне заједнице активних грађана се променио последњих година, а посебно током пандемије Ковид-19, због реалности данашњег друштва у којем технологија добија све већи значај и тако утиче на сваки сегмент нашег живот.

Не само да се млади данас све више баве новим технологијама и дигиталним медијима, уместо да се уживо придружују активностима омладинских центара/клубова, већ је и овај период од две године пандемије Ковид-19 услед прописаних мера и ограничења кретања, путовања и организовања активности уживо у локалним заједницама, утицао на недостатак/смањење интеракције младих са њиховим вршњацима из других земаља и заједница, што је додатно повећало потенцијални ефекат негативног утицаја (онлајн) радикализације међу/према младима.

У последње 2 године, омладински радници и омладинске организације смањили су број својих директних европских омладинских активности, што је резултирало смањењем броја младих који имају користи од таквих активности које инспиришу интеркултурално учење/дијалог, прихватање других и европско грађанство.

Поред тога, актуелни рат у Украјини додатно негативно утиче на младе.

Верујемо да су млади, који су прошли кроз више активности омладинског рада које промовишу европско грађанство и вредности, отпорнији на потенцијалне негативне утицаје,

како мера изолације током пандемије, тако и мржње и радикализације у вези са ратом које се шире онлајн и офлајн.

С обзиром на то да смо приметили пад броја корисника, младих који имају могућности за квалитетну интеракцију са вршњацима из других земаља/заједница, као и повећање негативног утицаја онлајн радикализације на њих у нашим срединама и међу нашим омладинским (радним) организацијама, окупили смо се и мотивисани смо да урадимо овај пројекат који ће допринети решавању ове ситуације.

Циљ пројекта:

- Развијање и јачање капацитета омладинских радника и младих у превенцији и борби против радикализације кроз развој образовних методологија и алата који подржавају онлајн и офлајн омладински рад против радикализације.

Специфични подциљеви пројекта:

- Подизање свести о негативним утицајима радикализације и образовање младих (мејнстрим и маргинализованих) о борби против радикализације кроз развој инспиративног приручника, књиге алата, као и платформе за онлајн учење.
- Оснаживање омладинских радника и унапређење управљања знањем наших организација у теорији и пракси за изградњу компетенција омладинских радника у превенцији и борби против радикализације кроз развој иновативног курикулума и онлајн курса.
- Размена добрих пракси и даље развијање ефективног партнерства међу партнерима из 6 европских земаља (и шире) са различитим реалностима у погледу образовања, свести и праксе о антирадикализацији и њеној превенцији у заједници.

Пројектне активности:

- А1 – Управљање пројектом
- М1 – Први састанак пројектног тима
- О1 – Приручник о спречавању и борби против радикализације међу младима у Европи
- О2 – Књига алата за оснаживање младих у залагању за борбу против радикализације у Европи
- О3 – Курикулум „Оснаживање омладинских радника за неформално образовање за превенцију и борбу против радикализације међу младима“
- М2 – Други састанак пројектног тима
- О4 – Онлајн курс „Оснаживање омладинских радника и омладинских вршњачких лидера за превенцију и борбу против радикализације међу младима“
- О5 – Платформа за онлајн учење о раду са младима и омладинским иницијативама против радикализације
- Ц1 – ЛТТА тренинг за тренере
- Националне обуке омладинских радника
- Е1, Е2, Е3, Е4 – Отворене конференције у Италији, Хрватској, Србији и Грчкој
- Е5, Е6 – Отворене међународне конференције у Белгији и Немачкој
- М3 – Евалуациони састанак

УВОД

Неке идеје су радикалне или екстремне, али воде ка побољшању друштва и човечанства. Међутим, постоје и радикалне идеје о томе како друштва треба да изгледају, а које су у супротности са људским правима и достојанством других. Циљ ових идеја је да промовишу акт насиља као манифестације мржње, нетолеранције, дискриминације или злочина уопште. У овом приручнику разматрамо насилну радикализацију и онлајн екстремизам (који води до насиља, злочина из мржње, тероризма, итд.). Многе међународне организације и међувладина тела дефинишу радикализацију и екстремизам као негативан процес само када постане насилан, доведе до штете, злочина из мржње или тероризма.

Борба против насилног екстремизма подразумева примену стратегија и мера које служе за деконструкцију екстремистичких наратива и промовисање ненасилних алтернатива. Платформе друштвених медија пружају насилним екстремистичким и радикалним групама слободан приступ огромној публици, а то су исте платформе друштвених медија које користе сви остали. Екстремистичке групе или њихови проповедници мржње или регрути често стварају групе за ћаскање на локалном нивоу у којима деле дезинформације и лажне вести. Утицај пандемије Ковид-19 гурнуо је младе људе (и све остале) у онлајн простор и покренуо нови талас екстремизма, подстакнут идејама радикализације против власти, влада, вакцина и стварањем теорија завере које поткопавају заједнички живот у различитим друштвима под истим правилима.

У овој сложеној ситуацији, шта заправо могу да ураде омладински радници?

Омладински радници нису суперхероји, чак и ако понекад мислимо да јесу. У том смислу, рад на спречавању екстремизма и радикализације, како онлајн тако и офлајн, међу младима је сложено и вишеструко питање. Овај приручник разматра неке приступе у којима омладински радници могу играти важну улогу јер су они у првим редовима за стварање позитивних односа са младима. Омладински рад се такође односи на активно учешће и ангажовање, понекад путем структурираног учешћа, али понекад то могу бити и активности као што су спорт, уметност, волонтирање, итд. Важан део је подршка младим људима да изграде друштвене везе и створе своје групе пријатеља, што може смањити ризик да се осећају изоловано и рањиво на екстремистичко и радикално регрутовање.

Омладински радници могу такође, на структуриран начин, да промовишу медијску писменост и критичко мишљење подржавајући младе људе да провере изворе и валидност информација, да разумеју контекст и намеру порука из медија и онлајн платформи. У свету хиперпродукције информација, када су сви креатори садржаја, компетенције за разумевање и управљање медијима су важне.

Овај приручник је осмишљен као детаљан водич за подршку и јачање капацитета младих у образовању за превенцију и борбу против радикализације и промоцију овог циља међу младима. Састоји се од теоријског и концептуалног дела за даљи развој знања младих на ову тему. Садржај овог приручника и теме које се обрађују структурирани су у различита поглавља, од којих свако представља специфичан аспект едукације у превенцији радикализације међу младима. Садржај приручника је организован на следећи начин:

- Почиње са кључним теоријским концептима о радикализацији и онлајн екстремизму и такође се осврће на кључне изазове које постављају дезинформације и пропаганда.
- Истражује онлајн платформе и њихов утицај на радикализацију и насилни екстремизам, као и преглед узрока радикализације.
- Утицај пандемије Ковид-19 на радикализацију међу младима је такође узет у обзир и истражен.

-
- Коначно, више се фокусира на будућност и улогу омладинских радника у спречавању радикализације, као и неке области компетенција за развој омладинског радника. Такође нуди мапирање кључних актера у борби против радикализације.
  - Да би подстакао будуће акције, има неке корисне методологије за образовање о антирадикализацији, као што су критичко мишљење, медијска писменост, образовање о људским правима против тероризма и омладински рад о вери и уверењима.

Надамо се да је овај приручник први корак ка редизајнирању омладинског рада како би служио као механизам за превенцију насилне радикализације и екстремизма. У примени његовог садржаја, подстиче се пре свега приступ заснованог на правима, директно са младим људима и за њих. Слушање младих, њихових родитеља и чланова заједнице је од највеће важности у обликовању ефикасних програма против насилне радикализације и екстремизма.

Кључни теоријски концепти о радикализацији и онлајн екстремизму

Радикализација и екстремизам нису нова претња друштву јер су ове појаве биле присутне у различитим форматима и манифестацијама кроз историју. Међутим, онлајн екстремизам је нова појава, пошто су се онлајн простори појавили и еволуирали тако брзо да тренутни законодавни и институционални оквири који су успостављени да обезбеде заштиту наших основних права не могу ефикасно да одговоре на овај нови изазов.

Многе међународне организације и међувладина тела дефинишу радикализацију и екстремизам као негативан процес само када постане насилан, доведе до штете, злочина из мржње или тероризма. На пример, ОЕБС дефинише „радикализацију која води тероризму као динамички процес у коме појединац прихвата терористичко насиље као могући, можда чак и легитиман правац деловања. Ово може на крају, али не нужно, довести ову особу до тога да се залаже за тероризам, делује као подршка или да се укључи у тероризам.“¹

Поред тога, многе земље такође имају своје дефиниције насилног екстремизма. Један од примера је из Канаде где је насилни екстремизам дефинисан као „веровања и акције људи који подржавају или користе насиље за постизање екстремних идеолошких, верских или политичких циљева“. У Албанији се, на пример, дефинише као „употреба насиља за постизање политичких циљева“. УСАИД – Америчка развојна агенција дефинише га као „заговарање, ангажовање, припремање или на други начин подржавање идеолошки мотивисаног или оправданог насиља за остваривање даљих друштвених, економских и политичких циљева.“²

Дефинисање онлајн екстремизма је непрестани напор, посебно јер се може повезати са изражавањем онлајн говора мржње, коришћењем онлајн платформи за промоцију насилне радикализације и тероризма, позивањем на злочине из мржње или организовањем насилне гомиле. Међутим, могуће је да појединац или идеологија буду екстремни, а ипак ненасилни. Историјски гледано, многе идеје које су донеле напредак друштву сматране су екстремним идејама, али су временом, дебатом са поштовањем, промоцијом идеје, академским прегледима, укључивањем практичара и транспарентним доношењем одлука, ове идеје постале прихваћене у друштву. За демократска друштва је важно да подржавају слободу говора, слободу удруживања и слободу веровања, између осталог.

Кључна реч у овој дефиницији је чин насиља као манифестација мржње, нетолеранције, дискриминације или злочина уопште. Стога, у овом приручнику, када говоримо о радикализацији и онлајн екстремизму, подразумевамо и упућујемо на насилну радикализацију (која води до тероризма) и онлајн екстремизам (који води до насиља, злочина из мржње, тероризма, итд.). Борба против насилног екстремизма подразумева примену стратегија и мера које служе за деконструкцију терористичких наратива и промовисање здравих алтернатива. Ово такође може укључивати рехабилитацију и реинтеграцију бивших насилних екстремистичких преступника. Ове мере супротстављања се могу спроводити само у складу са стандардима људских права, водећи рачуна да не буду усмерене на неоправдане притиске или нападе на оне који имају другачије мишљење, који се упуштају у политичке дебате и критикују политику или оне који долазе из мањинских и рањивих група.

¹ Preventing Terrorism and Countering Violent Extremism and Radicalization that Lead to Terrorism: A Community-Policing Approach (Organization for Security and Co-operation in Europe, 2014), p. 15. Available at: <https://www.osce.org/secretariat/111438?download=true>

² Idem.

Неке од најјаснијих дефиниција ових појмова дате су у Националној стратегији Владе Канаде о сузбијању радикализације до насиља:

„**Радикализација** је процес којим појединац или група постепено усвајају екстремне позиције или идеологије које су супротне *status quo* и које изазивају главне (мејнстрим) идеје.

Радикализација до насиља је процес којим појединци и групе усвајају идеологију и/или систем веровања који оправдава употребу насиља како би остварили свој циљ.

Насилни екстремизам је термин који описује уверења и поступке људи који подржавају или користе насиље за постизање екстремних идеолошких, верских или политичких циљева.”³

Акциони план Генералног Секретара УН за превенцију насилног екстремизма из 2015. године види овај рад као скуп широких и систематских мера усмерених на решавање покретача насилног екстремизма. У њему се наглашава „суочавање са условима који погодују тероризму” уз „обезбеђивање поштовања људских права за све и владавине права уз борбу против тероризма”. Акциони план тврди да „стварање отворених, правичних, инклузивних и плуралистичких друштава, заснованих на пуном поштовању људских права и са економским могућностима за све, представља најопипљивију и најсмисленију алтернативу насилном екстремизму (...).”⁴

У приступу који је више фокусиран на Европу, Европска комисија против расизма и нетолеранције (енг. *European Commission against Racism and Intolerance - ECRI*) издала је приличан број политичких препорука повезаних са темом екстремизма и радикализације. Као што је наведено на веб страници ЕЦРИ-а, то је јединствено стручно тело за људска права које надгледа акције против расизма, дискриминације (на основу „расе“, етничке или националне припадности, боје коже, држављанства, вере, језика, сексуалне оријентације, родног идентитета и полних карактеристика) и нетолеранције у Европи. ЕЦРИ је независни механизам за праћење са члановима који су стручњаци из 46 земаља чланица Савета Европе. Они се именују на основу њихове независности, непристрасности, моралног ауторитета и признате стручности у решавању питања расизма и нетолеранције.⁵

Неке од кључних политичких препорука ЕЦРИ-а које се тичу ове теме су следеће:

- Препорука опште политике ЕЦРИ-а бр. 6 о борби против ширења расистичког, ксенофобичног и антисемитског материјала путем интернета. Ова препорука се односи на ширење расистичког материјала путем интернета, које често врше онлајн екстремистичке групе. Препорука захтева од влада да предузму неопходне мере, на националном и међународном нивоу, како би ефикасно деловале против употребе интернета у расистичке, ксенофобичне и антисемитске циљеве.
- Препорука опште политике ЕЦРИ-а бр. 8 о борби против расизма уз борбу против тероризма фокусира се на то како осигурати да борба против тероризма не крши права особа да буду ослобођене расизма и расне дискриминације. Укратко, има за циљ да обезбеди поштовање људских права у борби против тероризма (као манифестације радикализације).

Европске земље су и даље подложне претњама изазваним насилним екстремизмом. Посебно млади људи постају жртве активности регрутовања насилних екстремистичких организација

³ Government of Canada, National Strategy on Countering Radicalisation to Violence of Canada, 2018, page 7, ISBN: 978-0-660-28894-9

⁴ UN Secretary General's 2015 Plan of Action to Prevent Violent Extremism is available at: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/70/674

⁵ European Commission's against racism and intolerance, info leaflet, Council of Europe, <https://rm.coe.int/leaflet-ecri-2022/1680a969e9>

или других облика nasilnih grupa. Nedavni rat u Ukraјini, kao i kriza Kovid-19, pokazali su novu vrstu onlajn hibridnog rata, koji utичe na racionalne odluke i kritičko razmišljanje mladih. Ovo postaje još štetnije u situacijama kontinuirane nestabilnosti, dugotrajnih tenzija protiv maњina i migracija i veoma snažnog angažovanja političkih ekstremista sa mladima koji i dalje predstavljaju stalnu pretnju njihovoj bezbednosti. Ove ekstremističke grupe nastavljaju da se pojavljuju širom Evrope podstičući povećanu netoleranciju i ideološki motivisano nasilje. Na evropskom kontinentu забележен је велики број жртава као последица тероризма. У последњих 50 година, Глобална база података о тероризму је открила да је у источној Европи било 5326 терористичких инцидената од којих је преко 25% имало жртве. У западној Европи број инцидената је више од 3 пута већи и износи 17328.⁶

---

⁶ Searched on the Global terrorism database <https://www.start.umd.edu/gtd/search/Results.aspx?region=8>

Дезинформације

Пропаганда, дезинформације и лажне вести имају потенцијал да поларизују јавно мњење, да промовишу насилни екстремизам и говор мржње и, на крају, да поткопају поверење у демократско друштво.⁷

Дезинформације и стварање информационих „мехурића“ или ехо-комора имају снажан потенцијал да доведу до радикализације и директно утичу на младе људе који су рањиве потенцијалне мете насилне радикализације и екстремизма. У наставку су представљене неке чињенице и бројке о дезинформацијама у ЕУ:⁸

1. Две трећине грађана ЕУ пријављује да наилази на лажне вести бар једном недељно.
2. Преко 80% грађана ЕУ каже да лажне вести виде и као проблем за своју земљу и за демократију уопште.
3. Половина грађана ЕУ старости од 15 до 30 година каже да су им потребни критичко мишљење и вештине информисања како би им помогли у борби против лажних вести и екстремизма у друштву.

Термини „пропаганда“, „дезинформације“ и „лажне вести“ често се преклапају у значењу. Користе се за указивање на низ начина на које дељење информација узрокује штету, намерно или ненамерно – обично у вези са промовисањем одређеног моралног или политичког разлога или тачке гледишта. Могуће је издвојити три јасно различите употребе информација које спадају у ову категорију:⁹

- Погрешне информације (енг. *mis-information*) – лажне информације које се деле без намере да се нанесе штета;
- Дезинформације (енг. *dis-information*) – лажне информације које се деле намерно да би се нанела штета;
- Злонамерне информације (енг. *mal-information*) – истините информације које се деле намерно да би се нанела штета.

Иако ниједан од ових феномена није нов, они су недавно добили нови значај са широко распрострањеном доступношћу софистицираних облика информационе и комуникационе технологије. Дељење текста, слика, видео записа или линкова на мрежи, на пример, омогућава да информације постану виралне у року од неколико сати.

Извештај Савета Европе указује на то да „како бисмо ефикасно решили проблем загађења информација, морамо да разумемо емоционалне и ритуалне елементе комуникације. „Најуспешнији“ проблематичан садржај је онај који игра на емоције људи и подстиче осећања супериорности, беса или страха. Ово је такође тип садржаја који се највише лајкован и делјен, а да није чак ни прочитан или схваћен. У извештају се наглашава да основна сврха комуникације међу људима, која превазилази функцију преношења информација, лежи у представљању заједничких уверења.“¹⁰

Када је већина друштвених платформи осмишљена тако да се људи јавно „изјашњавају“ путем лајкова, коментара или дељења садржаја, лако је разумети зашто емоционални садржај путује тако брзо и широко, чак и када видимо експлозивни настанак организација које се баве провером чињеница и разоткривањем.

⁷ Dealing with propaganda, misinformation and fake news, Council of Europe’s Free to speak, safe to learn campaign <https://www.coe.int/web/campaign-free-to-speak-safe-to-learn/dealing-with-propaganda-misinformation-and-fake-news>

⁸ Flash Eurobarometer 464, 2018, https://data.europa.eu/data/datasets/s2183_464_eng?locale=en

⁹ Wardle & Derakhshan, H., 2017. Information Disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policy making. Strasbourg, France: Council of Europe.

¹⁰ Idem.

Зашто су пропаганда, дезинформације и лажне вести важне теме за образовање младих?

Према кампањи Савета Европе „Слободно говорити, безбедно учити“ (енг. „*Free to Speak, Safe to Learn*“), информациона и комуникациона технологија заузима толико централну позицију у животима младих људи у данашње време, да су посебно осетљиви на пропаганду, дезинформације и лажне вести. Млади људи проводе значајну количину свог времена гледајући телевизију, играјући онлајн игрице, ћаскајући, водећи блогове, слушајући музику, постављајући своје фотографије и тражећи друге људе са којима би комуницирали на мрежи. Они се у великој мери ослањају на информације које круже онлајн за своје знање о свету и начину на који перципирају стварност.¹¹

Ово је нова компетенција, способност суочавања са вестима, укључујући дезинформације или лажне вести, а коју многи родитељи немају. Због тога би млади људи требало да стекну довољну техничку компетенцију да се носе са својим излагањем на мрежи или чак да преузму улогу да едукују своје родитеље о ризицима дезинформација. Многе школе не пружају младим људима критичке и информационе вештине којима немају приступ код куће, стога је улога омладинског рада у овом случају од виталног значаја.

Референтни оквир компетенција за демократску културу Савета Европе такође наводи способност да се критички одговори на онлајн пропаганду, дезинформације и лажне вести. За нови дигитализовани свет ово су важне демократске компетенције поред аналитичког и критичког мишљења, знања и критичког разумевања света. Парадигма „недостатка информација“ више није тачна, јер постоји много доступних информација (неке истините, а неке лажне). Дакле, нова компетенција је способност тражења тачних информација кроз преглед извора и критичко мишљење.

Који су кључни изазови у суочавању са дезинформацијама у омладинском раду?

Постоји низ изазова са којима се омладински радници могу сусрести када уводе неке активности против пропаганде, дезинформација и лажних вести. Ипак, веома је важно да сектор образовања и омладинског рада схвати ову акцију озбиљно као друштвено питање:

- Онлајн активност и искуство омладинских радника су веома ограничени и често су кључни отпор према онлајн технологији. Ово чини традиционални омладински рад системом који заостаје за потребама и искуствима младих. Омладински радници треба да покажу значајну посвећеност професионалном развоју у овој области.
- Технологија која се брзо мења и промене онлајн активности младих отежавају коришћење традиционалних начина за обуку омладинских радника да буду у току са недавним дешавањима. Једини начин да сазнате шта је ново јесте да будете активан корисник и пратилац актуелних трендова онлајн активности.
- Проналажење простора у распореду омладинских радника за дискусију о дезинформацијама и радикализацији или укључивање ових питања у сав рад у оквиру програма је још једна дилема. Иако се неки аспекти могу покренути док се расправља

¹¹ Dealing with propaganda, misinformation and fake news, Council of Europe's Free to speak, safe to learn campaign <https://www.coe.int/web/campaign-free-to-speak-safe-to-learn/dealing-with-propaganda-misinformation-and-fake-news>

о скоро сваком другом питању, важно је да се овај феномен лажних вести и дезинформација сагледа директно као питање за себе.

- Како се у чланку о вестима, лажним вестима и дезинформацијама са Универзитета у Вашингтону наводи – „опис појма „лажне вести“ не значи да постоји категорија као што су „истините“ вести. Све вести су одабране и написане тако да одговарају одређеној публици за одређену сврху. Пружање дубине анализе и софистицираних вештина за критичку анализу информација и вести уопште може бити изазов за неке организације, јер то може значити и дубљу рефлексiju о сопственим искуствима и вредностима.”¹²

Deepfakes

Deepfakes су нова и посебно изазовна врста дезинформација звука, видеа или слике, која се углавном користи на злонамерне начине. Они имају потенцијал да брзо шире лажне речи и радње глобалној публици и може бити изузетно тешко разликовати их од стварног садржаја.¹³

„Израз *deepfake* се обично користи за опис видео материјала који је монтиран коришћењем алгорита да се особа у оригиналном видеу замени неком другом (нарочито јавном личношћу) на начин да видео изгледа аутентично.“¹⁴

Подмукли утицај *deepfakesa*, заједно са другим синтетичким медијима и лажним вестима, јесте стварање друштва без поверења, у коме људи не могу, или се више не труде да разликују истину од лажи. А када је поверење нарушено, лакше је изазвати сумњу у конкретне догађаје.¹⁵

---

¹² News: Fake News, Misinformation & Disinformation - University of Washington.

<https://guides.lib.uw.edu/c.php?g=345925&p=7772376>

¹³ Idem.

¹⁴ What is a Deepfake? | Deepfake Meaning and Examples | Merriam-Webster. <https://www.merriam-webster.com/words-at-play/deepfake-slang-definition-examples>

¹⁵ What are Deepfakes and how can you spot them, The Guardian, 2020,

<https://www.theguardian.com/technology/2020/jan/13/what-are-deepfakes-and-how-can-you-spot-them>

The Guardian is quoting a Merriam-Webster dictionary definition <https://www.merriam-webster.com/words-at-play/deepfake-slang-definition-examples>

Онлајн платформе које користе екстремистичке групе

Платформе друштвених медија пружају насилним екстремистичким и радикалним групама слободан приступ огромној публици, а то су исте платформе друштвених медија које користе сви остали. Екстремистичке групе или њихови проповедници мржње или регрути често стварају групе за ћаскање на локалном нивоу у којима деле дезинформације са сопственог блога и лажних вести. Они се затим дистрибуирају преко *Facebook* група и вести. Често се твитови и *Facebook* уживо такође користе за регрутацију, посебно када емитују нападе, имају директан пренос догађаја, процес регрутовања нових чланова и њихово обучавање. Чињеница да су друштвени медији засновани на алгоритмима, помаже да се ојача ехо комора око потенцијалне мете радикализације. Ова млада особа тада добија садржај који подстиче поделе и подржава екстремизам пре него што је уопште позвана да буде регрут.

Не постоји посебна онлајн платформа коју користе екстремистичке групе. Ове активности се дешавају на истим корисничким, поузданим и бесплатним платформама као што су *Facebook*, *Instagram*, *YouTube*, *TikTok* и *Twitter*. Све ове странице пружају директан приступ садржају којим управљају забрањене екстремистичке групе, укључујући ДАЕШ и неофашистичке или екстремне националистичке групе у Европи. Чињеница да не видимо садржај не значи да га нема, а ово је забрињавајућа ствар. То значи да они који виде такав екстремистички садржај вероватно неће видети ниједан други садржај који ствара алтернативни наратив екстремистичком или радикалном садржају.

Друштвени медији пружају насилним групама моћан механизам за емитовање терористичких напада, одсецања глава, видео снимака са упутствима и материјалима за регрутацију нових потенцијалних чланова. На пример, постоје неки докази да су бомбаши Бостонског маратона 2013. научили како да направе експлозив на основу онлајн материјала ИСИС-а.¹⁶

Садржај у вези са тероризмом, као што су инструкције виртуелних тренера за могуће регруте у екстремистичке групе, могу се лако пронаћи једноставном претрагом на друштвеним медијима. Шокантно је да за приступ овом садржају није чак ни неопходно да се придружите приватној или тајној групи. Платформе друштвених медија често користе групе које аутоматски препоручују и упарују чланове са сличним интересовањима како би они који регрутују за екстремистичке групе могли да допру до потенцијалних нових људи који би могли бити заинтересовани за такав садржај. Према истраживању Међународног центра за проучавање насилног екстремизма (енг.

International Centre for the Study of Violent Extremism - ICSVE), заснованом на 236 дубинских интервјуа, који су испитивали историју регрутовања и искуства са и унутар терористичке групе, између многих других аспеката интервјуисаних о улазу и излазу из тероризма, подаци јасно показују да је само регрутовање преко интернета довољно да се угрожена особа заведе и укључи у групу.¹⁷ Поред тога, „64% свих придруживања екстремистичким групама је због алата за препоруке“ и да је већина активности дошла од алгоритама платформе „Групе којима треба да се придружите“ и „Откријте“.

Facebook тврди да његови системи вештачке интелигенције идентификују већину терористичког садржаја који је уклоњен пре него што се појави на његовој платформи, међутим, многе невладине организације се не слажу са овом изјавом. Невладине организације

¹⁶ Harvard Kennedy School, the journalist's resource, <https://journalistsresource.org/health/boston-marathon-bombings-lessons/>

¹⁷ Anne Speckhard & Molly Ellenberg, Is Internet Recruitment Enough to Seduce a Vulnerable Individual Into Terrorism? 2020, <https://www.icsve.org/is-internet-recruitment-enough-to-seduce-a-vulnerable-individual-into-terrorism/>

оптужују компаније које се баве технологијом и друштвеним медијима да не чине довољно да прилагоде алгоритме који убрзавају насилну радикализацију и екстремизам. Због овог притиска, у неким земљама долази до пребацивања одговорности за праћење интернет платформи за илегалне и терористичке активности са владе и невладиних организација на технолошке фирме. Већа контрола и регулисање простора друштвених медија значи заузимање проактивног става против незаконитих активности и активно учешће полиције и тужилаштва. Јасно је да се промене не могу десити само подизањем свести и превенцијом, већ нам је потребан и заједнички рад и напори законодавног система и органа за спровођење закона.

Узроци радикализације

Акција омладинског сектора у борби против радикализације и онлајн екстремизма обухвата његов рад на превенцији и едукацији, активизму, заговарању и тако даље. Превентивни рад ће бити ефикасан тек када се разумеју основни разлози, узроци и врсте радикализације. Стога је важно добро знати шта подстиче младе људе да се придруже екстремистичким групама, да шире говор мржње на интернету, да неке свесно нанесу штету или још горе, да изврше терористичке нападе. На следећим страницама се разматрају конкретна питања, узроци или рањивости које неке младе људе чине лакшим жртвама радикализације.

„Расправљало се о томе да не постоји само један пут радикализације који води ка насилном екстремизму и тероризму.¹⁸ Омладински радници и омладински лидери стога морају схватити да је радикализација резултат јединствене комбинације личних фактора (идентитета, друштвених и психолошких проблема) и фактора повезаних са заједницом или окружењем у којем та млада особа живи.

Економски, културни и друштвени узроци

„Опште је познато да друштвена искљученост наноси дубоку и дугорочну штету животним условима, друштвеном и економском учешћу, емоционалном животу и здравственом стању младих људи. Такође доприноси међугенерациском преношењу сиромаштва. Заузврат, несигурност животног стандарда, политичка и друштвена изолација, осећај отуђености и нездрав начин живота погоршавају већ постојеће услове друштвене искључености. Ово резултира зачараним кругом у којем су друштвено искључени млади људи у још већој опасности да пате од додатног материјалног сиромаштва, друштвене и емоционалне маргинализације и здравствених проблема, што их заузврат излаже озбиљнијим ризицима искључености. Скоро једна од три младе особе између 18 и 24 године је у опасности од сиромаштва или друштвене искључености у Европској унији.”¹⁹

Економски проблеми могу имати слабу карикку за мотивисање екстремизма, али не и насилну радикализацију. То је зато што би екстремизам, углавном популистичка политика, користио економска питања да појача своју подршку. Али, зачудо, економски узроци немају јачи ефекат од тога.

„Постоји контроверза међу истраживачима о вези између сиромаштва и политичког насиља. Истраживачи који представљају различите перцепције такве везе могу се раздвојити у три групе које се могу означити као „без везе”, „слаба веза” и „веза”. Уобичајено схватање унутар социологије, социјалне психологије и политичких наука је да не постоји веза или слаба веза између апсолутног сиромаштва и политичког насиља. Документ Европске комисије (2008.) о узрочним факторима РВЕ тврди да ако је сиромаштво узрок радикализације, оно ће бити индиректно и зависи од друштвених и индивидуалних фактора.”²⁰

Друштвени фактори су, међутим, јака мотивација за екстремистичко понашање. Ови фактори укључују манифестације повезане са друштвеном искљученошћу. То могу бити:

¹⁸ Discussion Paper | Root Causes of Radicalization in Europe and the Commonwealth of Independent States (UN Development Programme, 2016).

¹⁹ Youth Social exclusion and lessons from youth work, Eurydice and Policy Support Unit (P9) of the Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA), p.4

²⁰ Poverty and radicalisation into violent extremism: a causal link? Atle Mesøy, 2013, Norwegian peacebuilding resource centre.

- Стигматизација је етикетирање и негативан став према људима из одређене групе. Ово може резултирати дискриминирајућим процесом који наноси срамоту и понижење људима из ове групе на основу различитости коју представљају.
- Маргинализација и дискриминација (стварна или перципирана) су узроковани предрасудама и неправедним третманом људи и група на основу карактеристика као што су раса, пол, године или сексуална оријентација. У члану 14. Европске конвенције о људским правима и судској пракси суда постоје и други основи који су заштићени од дискриминације.
- Ограничена друштвена мобилност значи да људи из одређених друштвених група (етничке или верске мањине, итд.) не смеју лако да мењају своје друштвене групе и друштвене кругове као други људи у друштву. Ово се такође може манифестовати ограниченим могућностима образовања или запошљавања.
- Друштвени фактори се такође могу посматрати као елемент расељења или немогућности проналажења сопственог места у друштву. Расељавање може бити и због спољних фактора, добијања статуса избеглице.
- Криминализам је узрок стигматизације и искључивања који такође може мотивисати приближавање различитим екстремистичким групама.

Специфичан тип културне маргинализације је она заснована на нечијој личној или етничкој култури и припадности. Због ових идентитетских проблема, многи млади људи би могли да осећају више отуђења у друштвима. На пример, друга генерација имиграната у западној Европи понекад нема осећај припадности, не осећају се ни делом новог „дома“ нити земље коју су њихови родитељи оставили.

Политички, историјски и идеолошки екстремизам

Главне врсте политичких екстремизама и радикализације могу се груписати у групе крајње деснице и крајње левице. Врло често је политички екстремизам ограничен на екстремно десничарске групе, јер су оне бројније и много организованије да шире мржњу, па чак и врше насилне злочине. Политичка клима која се мења у многим европским земљама повећала је чланство, видљивост и често злочине из мржње које су починиле политички екстремистичке групе. Постоји стална забринутост због претњи по безбедност од стране насилних екстремистичких покрета током избора, а посебно често повезаних са покретима против права и против полова у Европи. У неким земљама у Европи, странке крајње деснице учествују у владама, што њиховим екстремистичким групама даје још једну сигурносну мрежу да регрутују младе људе и немају страх од истраге или кривичног гоњења за своје потенцијалне злочине.

Агенција Европске уније за сарадњу у спровођењу закона (енг. *European Union Agency for Law Enforcement Cooperation - EUROPOL*) сматра да је избегличка криза узрокована ратом у Сирији и Авганистану дала гориво за „насилни десни екстремистички спектар.“²¹ Због повећаних миграционих токова из зона сукоба, привлачност ксенофобије и антимигрантског говора мржње и реторике, посебно када је представљена у популистичком политичком пакету, повећава популарност крајње деснице. У истом извештају се такође истиче да су политичке партије које тврде да имигранти експлоатишу европску државу благостања, да поткопавају „европски начин живота“ или да представљају директну безбедносну претњу локалном становништву преовладале на бирачким местима у неколико земаља.

²¹ European Union Terrorism Situation and Trend Report 2018 (EUROPOL, 2018), p. 6

Такође, националистички покрети, укључујући и насилне, добијају подршку народа, нешто што је у Европи било невиђено од Другог светског рата. Последњих година све је већи број извештаја који укључују говор мржње и екстремистичко насиље усмерено на имигранте или на етничке, националне или верске мањине. Недавно, покрети против права такође мобилишу младе људе у ширењу сексистичких наратива или нападима на ЛГБТИ+ заједницу. Поларизирајући дискурс и политику идентитета у неким случајевима су изазвале или прећутно подржавале главне политичке странке. Овај нови тренд је дао подстицај насилним екстремистичким групама које су се поново појавиле након деценија перципирања као ирелевантних и аутсајдерских покрета.

Политичка и идеолошка радикализација и екстремизам директно циљају младе људе и њихови методи регрутовања нису само традиционални кроз разговор, већ и, на пример, кроз догађаје као што су музички концерти и митинзи које организује ова врста група. На пример, националистички митинг који је у Варшави заједнички организовао *Obóz Narodowo-Radykalny* (националистички радикалистички камп) на Дан независности Пољске 2017. године наводно је привукао 60.000 учесника из целе Европе. Скуп је забрањен 2018. године.²²

Студија о учешћу жена у неонацистичким и другим облицима десничарских екстремистичких група у Немачкој показала је да постоји пораст „броја активних жена екстремне деснице, као и пораст броја женских група на екстремно десничарској сцени. Прошириле су се и могуће улоге и позиције које могу да заузму жене: од активиста, уличних бораца и вођа банди до политичара у локалним властима, и од координатора демонстрација до интернет активиста.“²³ ЕУРОПОЛ је утврдио да је у 2017. 12% неуспелих, осуђењених и завршених напада у Европској унији било спроведено од стране левице. Мета ове врсте тероризма чешће су владине зграде и више доводи до грађанских немира него насиља над појединцима и групама.²⁴

Даљи фактори, поред политичких, могу бити и они који су повезани са историјским идеологијама. На то утиче настава историје која је усмерена на нацију. Ово укључује стварање мржње и жалости повезаних са виктимизацијом као резултата историјског и садашњег делања или неделанња, укључујући кршења људских права. Ови фактори су повезани са јаким осећајем отуђености и неправде, на пример, осећајем да вас не представљају политичко вођство и полиција, и често су појачани ксенофобијом, дискриминацијом и маргинализацијом. Често се екстремизам може неговати наративима о томе ко су аутохтони људи у одређеној земљи, тражећи друштвену правду због прошлих догађаја, тражећи освету засновану на историјским полуистинама и наративима. Такве тензије могу бити тешке, јер се често пројектују на младе људе, а да им се не даје механизам за критичко размишљање или одбацивање ових идеја, већ се толеришу искази нетолеранције који могу прерасти у говор мржње и злочин, укључујући тероризам. Други резултат таквих наратива је да су неки млади људи гурнути да се придруже насилној екстремистичкој групи због веровања у свету дужност, историјску мисију, апокалиптичко пророчанство као средство за постизање правде или једнакости. На овај начин, млади људи се, на пример, подстичу да се придруже екстремно десничарским групама „штитећи своју културу и земљу“ или чак да учествују у страним ратовима.

Према Европској опсерваторији за наставу историје, образовање историје се не састоји само од подучавања ученика о кључним датумима и значајним личностима из прошлости. Историја,

²² “Polish Independence Day march by nationalists banned in Warsaw” (BBC News, Nov. 2018) - <https://www.bbc.com/news/world-europe-46123001>

²³ Claire Provost and Lara Whyte, “Why are women joining far-right movements, and why are we so surprised?” (OpenDemocracy.net, Jan. 2018).

²⁴ European Union Terrorism Situation and Trend Report 2018 (EUROPOL, 2018), p. 9.

може показати ученицима како да размишљају независно испитивањем догађаја користећи критичко размишљање и разумевањем како су ови догађаји утицали на свет и допринели формирању наших друштава. Ове вештине аналитичког и критичког мишљења би онда требало да омогуће студентима да постану информисани, активни грађани.²⁵

Психолошки проблеми

Понекад се радикализација и екстремизам могу појачати и социо-психолошким факторима. Изазови као што су притисак вршњака, али и недостатак приступа услугама менталног здравља могу довести до озбиљних психолошких проблема, а радикализација би била њихова манифестација.

Психолошки проблеми могу да укључују осећања туге или критике и емоције као што су отуђење, изолација или искљученост. Ови проблеми се углавном манифестују кроз веома резервисано, интровертно и усамљено понашање, а млади људи погођени овим проблемима често нису примећени међу својим вршњацима или у учионицама. Други скуп психолошких проблема иде још мало даље и огледа се у показивању беса и фрустрације због снажног осећаја неправде. Ови млади људи често показују осуду према друштву, својим вршњацима и систему уопште. Често су за њих институције демократског друштва извор угњетавања, а њихова интеракција са јавним институцијама или већином код њих изазива осећај понижења. Због њиховог разумевања света, снажан осећај жртве управља њиховим интеракцијама које су често веома осетљиве на личне рањивости. Трећа група психолошких проблема повезана је са такозваним ригидним погледом на свет. Ови млади људи имају тенденцију да погрешно тумаче ситуације, често верују у теорије завере и имају чврст став да су у супротности са мејнстрим културним или друштвеним нормама.

Још једно искуство које изазива радикализацију је недостатак подршке особама које имају трауме и/или неке друге окидачке механизме. Често психолошка траума доживљена у кругу породице остаје неразјашњена, што може довести до различитих насилних понашања, укључујући радикализацију.

Дружење је, очигледно, кључни аспект у побољшању или смањењу психолошких покретача радикализације. Друштвене групе утичу на самопоштовање, идентитет и припадност и јаке су у обликовању мишљења и вредности. Групе такође стимулишу пријатељства, јачају већ постојеће пријатељство и родбинске везе. Поред важних елемената социјализације друштвене групе могу такође да деле заједничку фасцинацију са харизматичним вођом. За многе радикализоване младе људе, припадност њиховим насилним радикалним групама даје им осећај припадности који се не може наћи у мејнстрим друштву. Они се повезују са другима који деле сличне потребе или захтеве.

Такође је важно напоменути да се радикализација и психолошки проблеми не развијају сами од себе. Често постоје спољне особе, такозвани проповедници мржње, које искоришћавају ранјивост људи и осећај неправде и које подстичу та осећања док она не постану озбиљна. Ове особе се често користе за каналисање регрута у екстремистичке групе методама као што су убеђивање, притисак и манипулација.

Друштвени медији су променили начин на који живимо, радимо, повезујемо се и комуницирамо, али су такође омогућили много бржу радикализацију. Друштвени медији

---

²⁵ Mission statement of the European Observatory of History teaching, <https://www.coe.int/en/web/observatory-history-teaching/regular-report>

обезбеђују повезаност, виртуелно учешће и, што је веома опасно, ехо-коморе за екстремистичке ставове истомишљеника. Због променљиве логике интернета, он више није простор истраживања, већ постаје простор који служи само истим идеолошким и политичким погледима. Ови „мехурићи“ информација или ехо-коморе могу убрзати процес радикализације и повећати могућности за „саморадикализацију.“²⁶

Не постоји јасан пут ка тероризму и конзистентан скуп фактора који покрећу екстремизам и радикализацију. Студија коју је спровео Комитет Савета Европе о експертима за борбу против тероризма²⁷ такође идентификује неке од ових разлога за радикализацију и екстремизам:

Осећање усамљености и изолованости, укључујући конфузију око сопственог идентитета и неизвесност припадности главним токовима или структурама заједнице, ситуација је коју понекад доживљавају мигранти друге генерације у земљама домаћина.

Тензије између оних који долазе из земаља са конзервативним друштвима која ограничавају финансијску независност, мобилност и деловање жена, и либералних друштава са већом родном равноправношћу у којима се мушкарци осећају застрашеним женском независношћу.

Веровање да је нечија заједница у опасности од насиља или прогона, што укључује ксенофобију и профилисање према муслиманском становништву у Европи, или уочену претњу сигурности и локалном „начину живота“ који се доживљава када се имигранти различитог културног и верског порекла населе у Европске градове.

Туга и бес у вези са дискриминацијом и прогоном од стране државних служби или неједнаким приступом њима. Ово укључује расно профилисање осумњичених за тероризам на основу етничке припадности и религије након терористичких напада. Поред тога, може постојати и љутња због недостатка међународног делања као одговора на прогон муслимана или умешаности неких земаља у различите ратове, попут Блиског истока²⁸, а недавно и Украјине.

Верски узроци и уверења

Тероризам под религиозним утицајем ДАЕШ-а почиње 2014. године када је група ДАЕШ, такође позната као ИСИС, „заузела територију у Сирији и Ираку, али је тежила глобалном домету регрутујући чланове далеко изван тог региона и наводећи своје следбенике и присталице да врше насиље широм света. На врхунцу своје операције 2014-2015. године, ИСИЛ/ДАЕШ је привукао у своје редове око 40.000 особа такозваних страних терористичких бораца из целог света, око 6.000 из Европе.“²⁹

Резолуција Савета безбедности УН 2178 дефинише стране терористичке борце као појединце који путују у државу која није њихова држава пребивалишта или држављанства ради извршења, планирања или припреме, или учешћа у терористичким актима или пружања или примања обуке терориста, укључујући везу са оружаним сукобом.³⁰

Последњих неколико година постоји нови тренд који је изазван територијалним губицима ДАЕШ-а у Ираку и Сирији, а то је да се многи страни терористички борци враћају у своје домове или одлазе у друге земље. Извештај о ситуацији и трендовима у вези са тероризмом Европске уније 2016 (ЕУРОПОЛ, 2016, стр. 29) наводи да је 17% повратника малолетно, и да

²⁶ RAN Issue Paper: The Root Causes of Violent Extremism (Ranstorp, Radicalisation Awareness Network, European Commission, 2016).

²⁷ Committee of Experts on Counter-Terrorism, The Roles of Women in Daesh: Discussion Paper (Council of Europe, 2016).

²⁸ El-Said and Barrett, Enhancing the Understanding of the Foreign Terrorist Fighters Phenomenon in Syria (United Nations Office of Counterterrorism, 2017).

²⁹ The Challenge of Returning and Relocating Foreign Terrorist Fighters: Research Perspectives (United Nations Counter Terrorism Committee Executive Directorate, 2018), p. 4.

³⁰ See S/RES/2178 (United Nations Security Council, 2014).

они по повratку представљају низ изазова за државе, посебно за систем кривичног правосуђа. Судбина повратника повезаних са ДАЕШ-ом увелико се разликује. Неки су приведени у одговарајуће системе кривичног правосуђа земаља у које су се вратили и суочавају се с одговорношћу за своју помоћ или повезаност са екстремистичким или терористичким групама. Чини се да су неки повратници напустили своју насилну екстремистичку идеологију из различитих разлога, укључујући разочарање и подржани су у рехабилитацији, док други нису дерадикализовани и настављају да представљају стварну безбедносну претњу.

„Иако повратници страних терористичких мрежа и даље представљају претњу у смислу потенцијалног насиља и инспирације за друге, већину напада инспирисаних ДАЕШ-ом у 2017. години извели су такозвани „домаћи“ терористи који су радикализовани у својим земљама пребивалишта и никада нису путовали у иностранство да би се придружили терористичким групама. Ово је често у супротности са популарним веровањима, посебно како их представљају одређене поларизоване политичке снаге. Управо такви усамљени актери, људи који немају директне везе са ДАЕШ-ом или било којом другом терористичком организацијом, могу представљати једну од највећих претњи јер их органи за спровођење закона тешко могу открити.“³¹

Хришћанске екстремистичке групе су такође у порасту и обично су повезане са теоријама завере. Ове групе снажно утичу на друштва са својим анти-правним и анти-родним наративом, као и са терористичким нападима. Вероватно најпознатији недавни терористички напад био је „*the Now*“,

након теорије завере *QAnon*, који је помогао да се мотивише побуна на Капитол САД-а, отвореним изражавањем хришћанске вере од стране многих учесника. У САД, али и у Источној Европи, хришћанске цркве су можда биле другачије вероисповести, али њихово свештенство и свештеници отворено су ширили теорију завере међу верницима. На пример, у Србији је црква ЛГБТ особе прогласила „изданцима из Содоме и Гоморе“, а Амфилохије Радовић, првосвештеник и поглавар Српске православне цркве, посредно, али недвосмислено, оправдава планирано насиље против Параде поноса и, на неки начин, је чак позивао своје следбенике да учествују у вршењу насиља. Такође, јереј Драган Терзић је прокоментарисао Закон о забрани дискриминације: „Овај закон брише границу између добра и зла. То има дерогирајуће ефекте не само у моралним аспектима већ и према друштву приближавајући га животињском што је катастрофа за читав народ и државу.“³²

Поставља се питање како осигурати да слобода вероисповести не буде угрожена када се бавимо екстремизмом у име вере. У том смислу, рад на религиозно мотивисаном екстремизму и радикализацији захтева веома добре вештине балансирања. С једне стране, друштва треба да позивају верске институције и њихове представнике на одговорност за своја дела, али исто тако не би требало да ограничавају слободу мисли, савести и вероисповести. Према члану 9 Европске конвенције о људским правима, свако ограничење испољавања слободе мисли, савести и вероисповести може бити мотивисано само интересима јавне безбедности, заштитом јавног реда, здравља или морала и права и слободе других. Члан 18. Међународног пакта о грађанским и политичким правима је веома сличан: слобода мисли, савести и вероисповести може бити ограничена ако је то неопходно ради заштите „јавне безбедности, реда, здравља, морала или основних права и слобода других“. Јасно је да међународна људска права стандардизују „слободу испољавања вере или уверења“, а не суштину или

---

³¹ European Union Terrorism Situation and Trend Report 2018 (EUROPOL, 2018), p. 6.

³² Study on Homophobia, Transphobia and Discrimination on Grounds of Sexual Orientation and Gender Identity Sociological Report: Serbia, Danish Institute of Human Rights, https://www.coe.int/t/Commissioner/Source/LGBT/SerbiaSociological_E.pdf

садржај такве религије или уверења. Према члану 18.2 ИЦЦПР „нико не сме бити подвргнут принуди која би угрозила његову слободу да усвоји веру или уверење по свом избору.“³³

---

³³ Strasbourg, 20 June 2012 CDL-AD(2012)016 Or. Engl. - Venice Commission.
[https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2012\)016-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2012)016-e)

Утицај пандемије Ковид-19 на радикализацију међу младима

Према недавној студији ОБЕССУ-а³⁴ (енг. *The Organising Bureau of European School Student Unions*) „утицај пандемије на образовне системе је и тежак и непропорционалан, и генерално условљен занемаривањем у прошлости. Резови у јавном сектору у последњим деценијама допринели су стагнирању методологије, неразвијеним објектима и несигурнијим условима рада за наставнике. То је довело до тога да школски системи, у већем делу ЕУ, нису били спремни да гарантују дигитално учење за све ученике. Чињеница која доприноси невољи, беспомоћности и неизвесности коју млади људи доживљавају широм света је чињеница да су њихове потребе и околности ретко узете у обзир приликом осмишљавања стратегија за ублажавање кризе – политички континуум маргинализације о којем се расправља, заобилази непредвиђено стање пандемије Ковид-19. Уколико се не предузму одговарајуће мере, ученици ће трпети дугорочне последице пандемије у друштвеној, економској и емоционалној сфери свог живота.“

Овај цитат из студије ОБЕССУ савршено оцртава промену стварности када је у питању утицај Ковид-19 на младе људе. Пандемијска криза је све претворила у онлајн, а онлајн системи су се појавили са много дезинформација, говора мржње, разочарења. У временима када су друштвени односи и односи у заједници били прекинати, а приступ образовању је постао тежи него раније, млади људи (али не само они) су остали без велике подршке и постали лака мета за манипулацију и увлачење у теорије завере, говор мржње, екстремна и радикална мишљења и осећања немоћи. Омладински рад и школски системи у већини земаља ЕУ нису били спремни да гарантују дигитално учење за све, што је значило да су многи ученици били изостављени.

Чињеница да се њихове потребе и околности ретко узимају у обзир при изради стратегија за превазилажење кризе доприноси патњи, беспомоћности и неизвесности које доживљавају сви млади људи. У неким случајевима, дугорочне последице пандемије у друштвеним, економским и емоционалним сферама живота ће тек доћи на видело. Међутим, неке сфере које су остале без надзора образовања и омладинског рада, као и недостатак социјалног рада и активности инклузије или интеграције, резултирале су сада већ високим степеном отуђења младих од друштва у којем живе.

Мрежа Европске комисије за свест о радикализацији је у октобру 2022. године у свом центру пажње имала углавном теме Ковид-19, насилни екстремизам и анти-владине покрете.³⁵ Мрежа закључује да: „Подстакнути пандемијом Ковид-19 и одговарајућим мерама које су предузеле владе и власти, дошло је до пораста анти-владиних акција широм Европе. Неколико екстремистичких група, како из насилне левице тако и деснице, храни се и пропагира дезинформације, наративе завере и лажне вести. Ово допире до широке публице људи који заузврат постају насилни према властима. Као резултат недавних догађаја, видимо растућу мешавину антиваксера (покрет против вакцинације против Ковид), различитих завера – укључујући и оне које шире дезинформације о руској инвазији на Украјину, а који су често исте групе које шире дезинформације и лажне информације о пандемији Ковид-19, климатских екстремиста и многих других. Акумулативни резултат је повећање неповерења јавности, посебно међу угроженим појединцима, према властима и владама.“

³⁴ Through school student's eyes: impact and challenges of COVID-19 on education systems in Europe, Gilda C. Isernia with the support of Rute Nunes, OBESSU, 2022, www.obessu.org

³⁵ Spotlight on COVID-19, Violent Extremism and Anti-Government Movements | October 2022, European Commissions' RAN Network, https://home-affairs.ec.europa.eu/networks/radicalisation-awareness-network-ran/ran-media/ran-spotlight/spotlight-covid-19-violent-extremism-and-anti-government-movements_en

Веома је тешко снаћи се у овако сложенем систему наратива који изазивају конфузију, осећај изолованости и неповерења у институције. Традиционално, омладински рад би служио као мост између младих људи и јавног сектора, али уз ограничења Ковид-19, није могао да испуни ову улогу. У таквом окружењу, младима је препуштено да бирају између различитих опција, лажних и обмањујућих информација и удруживања са групама које имају насилне и екстремне начине деловања.

Процес радикализације у таквом контексту није само онлајн, већ може доћи и од чланова њихових породица и група пријатеља. Очигледно је да млади људи нису једине жртве нових, анти-владиних наратива радикализације. Сви су се борили са радикализацијом, а посебно са теоријама завере о вакцинама, наративима о вирусу и његовом стварању и другим дезинформацијама чији је циљ био да радикализују ставове људи. Омладински радници се стога сада суочавају са контекстом који је сложенији и вишеструки, где би сваки наратив могао да изазове насилне екстремистичке реакције на интернету и нажалост, ови наративи су видљиви и на изборима, у обраћању и раду са јавним сектором, у активном учешћу, приступу правима, дискриминацији, медијима и многим другим областима.

Улога омладинских радника у спречавању радикализације

Превенција и подизање свести

Омладински рад на превенцији екстремизма и радикализације, како онлајн тако и офлајн, је сложена и вишеструка тема. Постоје разне службе за спровођење закона (полиција, тужилаштво, инспекција) које се баве овом темом, поред политичких служби за креирање јавних политика, медија, образовних и социјалних институција, као и самих верских институција.

Дакле, омладински радници могу да играју важну улогу јер су у првим редовима за стварање позитивних односа са младима. Простори за омладински рад треба да буду безбедно и пријатно окружење у којем свака млада особа може да изрази своје ставове, искуства и бриге. Стварањем ових друштвених веза, омладински рад може да смањи ризик да неки млади људи подпадну под превелик утицај екстремизма на интернету. Омладински рад се такође односи на активно учешће и ангажовање, понекад путем структурираног учешћа, али понекад то могу бити и активности као што су спорт, уметност, волонтирање, итд. Важан део је подршка младим људима да изграде друштвене везе и створе своје групе пријатеља, што може смањити ризик да се осећају изоловано и рањиво на екстремистичко и радикално регрутовање.

Омладински радници могу такође, на структуриран начин, да промовишу медијску писменост и критичко мишљење подржавајући младе људе да провере изворе и валидност информација, да разумеју контекст и намеру порука из медија и онлајн платформи. Поред тога, омладински радници могу подржати младе људе који се боре са анксиозношћу, депресијом или изолацијом услед различитих проблема, попут социјалних, породичних, економских, итд. Понекад и разговор о насилном екстремизму може помоћи младим људима да схвате те појаве и упозоре када примећују да неко постаје изолован и под већим утицајем екстремистичких наратива. Улога ненасиља је такође веома важна да се промовише као култура комуникације, дијалога и емпатије. Међутим, превенција екстремизма међу младима захтева холистички приступ који се бави основним узроцима екстремизма, а омладински радници су само један део система који укључује и родитеље младих, едукаторе, али и службе за спровођење закона, политичке и верске вође, медије и друге.

Области компетенција које је потребно развијати код омладинских радника

Шта омладински радници треба да знају, умеју и какав став треба да имају да би се укључили у рад против насилног екстремизма и радикализације?

Испод је представљена табела са предложеном листом компетенција које могу помоћи у даљем професионалном развоју омладинских радника, као и у побољшању образовања и неформалних обука. Циљ предложеног оквира компетенција није да створи свемоћног омладинског радника, већ напротив, намерава да да идеје о областима које омладински радници и тренери за неформално образовање могу и треба да развијају, како би могли да раде на спречавању насилног екстремизма и радикализације.

Област компетенција: Разумевање коцепта насилног екстремизма и радикализације		
КОМПЕТЕНЦИЈЕ	КРИТЕРИЈУМИ	ИНДИКАТОРИ
Разумевање узрока и дефиниције насилног екстремизма и радикализације	Познавање актуелних оквира за дефинисање екстремизма и радикализације као и њихових узрока и манифестација	Разумевање социокултурног контекста и аспекта насиља које изазива екстремизам и радикализацију Показује разумевање основних узрока и манифестација знакова екстремизма и радикализације међу младима
	Способност разумевања друштвених и културних изазова, наратива и замки које воде до радикализације	Може да представи различите примере проблема који подстичу екстремизам и насиље, на основу јаких предрасуда, наратива који подстичу говор мржње и других друштвених и културних проблема који воде до екстремизма и радикализације
	Самосвест и порив да се сазна више о развоју и трендовима насиља, екстремизма и радикализације међу младима	Показује способност да идентификује одговарајуће материјале за читање, изворе информација, академске материјале и добије нова знања о теми Заинтересован је да се ангажује и дубље разуме тему
Разумевање теорија (интеркултурално, глобално грађанство, људска права, итд.)	Познавање актуелних теорија о култури и идентитету и интеркултуралној комуникацији	Поима културу као динамичан и вишеструки процес (хетерогеност културе) и сложеност процеса интеркултуралне комуникације Разуме везе између културе и идентитета и различитих модела културе, као и како неки од њих могу довести до изолације и искључености
	Познавање оквира људских права, одговорности и образовања за глобално грађанство	Зна која су кључна људска права погођена екстремизмом и радикализацијом Познавање оквира и приступа образовања за људска права
	Вештина да се јасно објасне методолошки приступи примењени у превентивном раду против екстремизма и радикализације	Може да објасни на јасан начин које методологије су ефикасне у раду са младима у спречавању радикализације и екстремизма
	Свест о дискриминацији и неједнакости, питањима социјалне правде, историјским, културним и верским наративима	Разуме међусобне везе између предрасуда, неједнакости и дискриминације Помно прати трендове у наративима о социјалној правди, историјским, културним и верским наративима и како они утичу на младе људе
Техничке компетенције у вези са локалном заједницом и другим актерима који раде на спречавању насилног екстремизма и радикализације	Познавање практичних корака за успостављање партнерства са школама, органима за спровођење закона, медијима, родитељима и другима	Познавање правних околности, формалних корака и механизма за изградњу партнерства са другим заинтересованим странама Познавање потенцијала за међусобне везе између омладинског рада и другог рада на спречавању насилног екстремизма и радикализације (као што су наставни планови и програми формалног образовања, полицијски превентивни рад, медијска обука, итд.)
	Вештине комуникације и успостављања сарадње са другим пружаоцима услуга као што су наставници и школско особље, полицајци, истражитељи, новинари и	Способност јасног објашњења предложених активности и поделе задатака са другим партнерима из других служби када је то потребно

	удружења родитеља	
	Вештина постављања заједничких циљева са локалним заинтересованим странама, родитељима и другима, и рад у партнерству	Способност да се отворено комуницира са локалним заинтересованим странама о питањима у вези са екстремизмом и радикализацијом и предлаже акције
Способност да делује као организатор активности омладинског рада против екстремизма и радикализације	Знање о елементима које је потребно успоставити за спровођење програма рада са младима против екстремизма и радикализације	Познавање потребних техничких услова као што су простор, материјали, време, итд., као и познавање профила учесника, услова рада и других услова везаних за дати контекст
	Вештина организовања и управљања програмом омладинског рада	Способност планирања и управљања техничким условима потребним за спровођење програма омладинског рада, основне вештине управљања, вештине комуникације и друге релевантне вештине
Област компетенција: Развијање и спровођење образовних програма³⁶		
КОМПЕТЕНЦИЈЕ	КРИТЕРИЈУМИ	ИНДИКАТОРИ
Развијање образовног приступа заснованог на принципима и вредностима неформалног учења	Познавање концепта и вредности неформалног учења као образовне праксе	Показује разумевање вредности и кључних принципа неформалног учења
		Показује разумевање различитих образовних метода и концепата за процену потреба
	Отвореност и спремност за неочекиване елементе приликом дефинисања образовног приступа	Процењује актуелна контекстуална питања у вези са екстремизмом и радикализацијом пре или на самом почетку омладинског рада
		Решава питања и интересовања учесника кроз адекватан и прилагођен образовни приступ
		Осећа се комотно са прилагодљивим програмом заснованим на искуствима и проблемима младих људи – учесника
	Прихватање кључних појмова, вредности и консолидоване праксе неформалног учења	Осећа се сигурним у истицању и примени принципа неформалног учења приликом креирања програма са посебним фокусом на активно учешће младих
Показује истинско интересовање за бављење темом екстремизма и радикализације		
Одабир, прилагођавање или креирање одговарајућих метода	Познавање постојећих метода и њихових извора	Идентификује одговарајуће методе из доступних ресурса за образовање о људским правима
	Познавање методологија које се користе у образовању младих	Објашњава методологије које се користе у радионици приликом избора, прилагођавања и креирања метода Може да примењује методологије повезане са медијском писменошћу и критичким мишљењем, образовањем о људским правима против тероризма и међурелигијским дијалогом
	Вештина избора, прилагођавања или креирања одговарајуће методе	По потреби креира и прилагођава методе узимајући у обзир најважнија питања везана за решавање екстремизма и радикализације
	Вештина прилагођавања променљивим условима	Импровизује и прилагођава се променљивој ситуацији

³⁶ Inspired by the competence framework of TALE – Trainers for Active Learning in Europe, 2011 <https://pip-eu.coe.int/en/web/youth-partnership/tale?desktop=false>

	током тренинга	
	Храброст за импровизацију, прилагођавање и суочавање са непознатим и непредвидивим ситуацијама	Одважност импровизације и прилагођавања у непознатим и непредвидивим ситуацијама вођена идејом промовисања људских права и ненасиља
Разумевање и олакшавање процеса групног учења	Познавање теорија и концепата односа моћи	Разуме моћ и одговорност тренера/фацитатора у радионици Разуме моћ групне динамике
	Вештине активног слушања и невербалне комуникације	Пажљиво слуша друге без прекидања и на непристрасан начин Обраћа пажњу на говор тела
	Вештина постављања смислених питања и извођења закључака на основу наученог	Поставља отворена питања која су повезана са темом и води дискусију
	Спремност да се суочи и буде конфронтан	Усуђује се да гурне учеснике у зону „истезања“ и да затим изведе закључак и заврши процес учења
Компетенција за вођење процеса учења кроз дебрифинг	Разумевање циклуса искуственог учења и улоге дебрифинга у њему	Познаје циклус искуственог учења Ослања се на своје искуство при постављању адекватних питања и води учеснике до извођења закључака
	Вештине за вођење групног процеса учења кроз дебрифинг	Способност укључивања учесника са различитим стилима учења унутар групе у процесу дебрифинга
	Способност управљања процесом дебрифинга када постоје тензије и неслагања	Управља дискусијом када постоје супротне изјаве и уверења водећи је ка ненасиљу Вештина препознавања неслагања и примене специфичних начина и метода за решавање несугласица Подстиче посматрање, искуство, рефлексију, резонување и комуникацију међу учесницима
		Разуме различите приступе подизања свести учесника о њиховом учењу, и како да искористи исходе учења за њихову сопствену корист Подиже свест о исходима учења кроз смислена питања и простор за саморефлексију Подстиче изражавање различитих гледишта у безбедном окружењу са циљем да укаже на екстремизам и радикализацију
Компетенције повезане са евалуацијом и извештавањем	Познавање различитих приступа евалуацији учења	Промовише самопоуздање и мотивише учеснике да примене своје исходе учења и постану активни против екстремизма и радикализације међу својим вршњацима
	Вештина да се осмисли процес рефлексије тако да учесници буду свесни сопственог учења	
	Спремност да подрже и оснаже учеснике да користе своје исходе учења	
Дизајн сесије заснован на потребама (НАОМИЕ дизајн)	Вештина за процену/анализу потреба учесника	Процењује потребе учесника пре или на самом почетку обуке како би што боље прилагодио теме релевантним локалним питањима која воде ка суочавању са екстремизмом и радикализацијом
	Вештине за избор одговарајућих метода	Примењује методе и приступе за пренос знања и вредности у процесу учења и промовише критичко мишљење
	Вештина постављања циљева учења на основу	Одговара потребама учесника кроз адекватан и прилагођен образовни приступ

	потреба учесника	Показује истинско интересовање за потребе учесника
Област компетенција: Комуникација и тимски рад		
КОМПЕТЕНЦИЈЕ	КРИТЕРИЈУМИ	ИНДИКАТОРИ
Смислена комуникација	Способност јасног изражавања мисли и емоција	Показује јасно разумевање осећања и емоција и њиховог утицаја на друге Омогућава учесницима – младима да поделе своје емоције о питањима која их покрећу
	Компетенције повезане са активним слушањем	Показује разумевање концепата активног слушања и невербалне комуникације
		Пажљиво слуша друге без прекидања и на непристрасан начин Обраћа пажњу на говор тела
Бити свестан различитости	Ефикасно ради са младим људима из различитих средина, посебно узимајући у обзир оне који су интровертни, изоловани и узима у обзир специфичности њиховог друштвеног, културног, економског и верског контекста Осетљив је на потребе младих и изазове са којима се суочавају, њихов приступ наративима и погледима на свет Јасно разликује знакове између радикализације и изолације и интровертности или искључености	
Јавни наступ	Знање и вештине јавног наступа	Познавање техника јавног говора Вештине да се јасно и самоуверено изражавају
	Вештина да на користан начин подржи и охрабри/конфронтује групу и/или учесника	Подржава и охрабрује/конфронтира групу и/или учесника на начин који је користан за групу/учесника
Стварање инклузивног и фокусираног окружења за учење	Познавање начина и метода за подстицање креативности, решавања проблема и размишљања „ван кутије“	Користи различите методе које подстичу креативност, решавање проблема и размишљање „ван кутије“, и које су у складу са промовисањем критичког мишљења
	Радозналост и отвореност за импровизацију и експериментисање ради укључивања	Усуђује се да импровизује и експериментира како би укључио више изолованих и недосегнутих младих људи у програме
	Познавање етичких граница	Усваја одговарајуће понашање које поштује етичке границе унутар дате групе младих људи
Бити свестан тимских процеса и бити способан за тимски рад	Познавање тимских процеса и њиховог утицаја на ефикасност тима	Подсетите се тимских процеса и њиховог потенцијалног утицаја на ефикасност тима, посебно ако радите са спољним партнерима
	Отвореност за тимске процесе и препознавање њиховог значаја	Показује интересовање за тимски процес и не занемарује проблеме у тимском раду
Област компетенција: Научити учити и интеркултурално учење		
КОМПЕТЕНЦИЈЕ	КРИТЕРИЈУМИ	ИНДИКАТОРИ
Искуство и пракса у раду на сузбијању	Знање о практичним корацима припреме и идентификацији кључних	Може да направи листу најважнијих радњи које треба предузети како би се отвориле теме важне за борбу против насилне радикализације и екстремизма

насилне радикализације и екстремизма	питања у борби против насилне радикализације и екстремизма	Може да повеже и укључи се у дијалог са заједницом, родитељима и другим заинтересованим странама, што води до међусобног учења и подршке
	Вештине за рефлексију о процесу припреме и примену наученог у наредним корацима активности омладинског рада	Лако идентификује да ли су припремне активности обављене са потребном пажњом и квалитетом
		Предлаже додатне активности и стратегије како би се осигурало да су активности омладинског рада правилно припремљене
		Одваја време за рефлексију о припреми и имплементацији кључних активности и извучи закључке из тог процеса
Искуство и пракса у интеркултуралном учењу, укључујући међурелигијско учење	Познавање и интересовање за интеркултурално и међурелигијско учење и теоријске оквире	Повезује омладински рад са релевантним интеркултуралним учењем и теоријама и концептима међурелигијског дијалога
	Вештине за успешно вођење интеркултуралног учења	Предлаже ефикасне мере за превазилажење непланираних ситуација и води процес интеркултуралног учења
Компетенције за давање и примање повратних информација о томе како побољшати рад у овој области	Способност критичке рефлексије на исходе активности омладинског рада	Може да користи евалуацију и повратне информације да процени колико су циљеви учења омладинског рада постигнути
	Способност примања повратних информација	Може да идентификује најјаче и најслабије тачке у погледу садржаја спроведене активности
Способност саморефлексије	Процењивање сопствених постигнућа и компетенција у учењу	Активно слуша и разуме повратне информације добијене од свих заинтересованих страна
		Примењује одговарајуће методе за процену и самопроцену сопствених постигнућа у учењу
	Подвргавање личном/ професионалном развој путем повратних информација	Преузима одговорност да води самопроцену и на основу тога изгради план личног развоја
		Разуме вредности и механизме повратних информација
		Даје, прима и интегрише повратне информације на конструктиван начин
		Тражи повратне информације

Кључни актери у борби против радикализације

Следећи одељак даје преглед кључних актера у борби против радикализације и екстремизма, али из ванправне перспективе, углавном кроз рад на превенцији. Постоје и други актери као што су тела за спровођење закона, правосудни систем, обавештајне службе, антитерористичке службе које су фокусиране на рад на безбедности опште популације и поштовању владавине права.

Овај преглед ће се фокусирати на:

- Актере у области образовања
- Актере у области омладинског цивилног друштва
- Медије, интернет посреднике укључујући технолошке компаније

Изабрани су ови актери због њиховог директног утицаја на младе људе.

Актери у области образовања

Рад на превенцији, а не фокусирање на репресивне мере, кључ је у борби против радикализације. У том смислу, актери укључени у пружање формалног и неформалног образовања представљају први ниво превенције и супротстављања насилном екстремизму и радикализацији међу младима. Нажалост, актери у области образовања често су неприпремљени и нису баш оспособљени да раде на овим питањима. Наставници понекад могу бити нестрпљиви да се позабаве таквим новим и непознатим изазовима као што су радикализација и насилни екстремизам.

Неке од институција формалног образовања, да би спречавале и сузбијале радикализације и екстремизма, морале би да прођу холистичко преиспитивање, укључујући преиспитивање школа као окружења заснованог на људским правима, како у смислу метода тако и наставних планова и програма. Образовање младих о људским правима доприноси процесу позитивне изградње њиховог идентитета и супротстављања негативном утицају који може произаћи из различитих идеологија и екстремистичких платформи.

Образовни системи, како формални тако и неформални, треба да се фокусирају на изградњу компетенција као што су критичко мишљење, дијалог и мирно решавање сукоба. Ове области су од суштинског значаја за оснаживање младих да размишљају, комуницирају са другима, мирно каналишу и изражавају своје мишљење, одбацују позиве на насиље и нетолеранцију и одустају од насилног понашања. Потребно је ојачати капацитете образовних институција, наставника и омладинских радника да подучавају ове компетенције.

И формално и неформално образовање треба да промовише поштовање и уважавање различитости, посебно у употреби језика, и треба да нагласи да се злочин, посебно тероризам, не може идентификовати са одређеним етничким, расним, верским или другим групама. Образовање је централно у развоју и промовисању заједничких наратива о толеранцији и међусобном разумевању који су инструментални у борби против дискриминације и говора мржње.

Образовни сектор треба да се повеже са и да integriше у свој рад образовне институције засноване на вери, као и појединце посвећене миру и који представљају широк спектар уверења. На овај начин ће системи учења промовисати своју интероперабилност и прихватање различитости, док ће истовремено образовање имати снажне међуверске приступе.

Актери у области омладинског цивилног друштва

Опасност од радикализације и екстремизма међу младима често је подстакнута питањима дискриминације, искључености и маргинализације. Ово су питања која су најближа раду омладинског цивилног друштва. Омладинске организације треба да имају улогу у неговању осећања припадности друштву и подстицању развоја активног, грађанског и демократског ангажовања свих младих људи. Потребни су додатни напори да се допре до оних младих људи који су изоловани, осећају се неангажованим и доживљавају искљученост по другим основама. Ови напори су инструментални у борби против радикализације и екстремизма. Омладинске организације такође могу играти важну улогу у пружању подршке младим људима и њиховим „хибридним“ идентитетима који се често ослањају на друштвене медије и припадају различитим групама.

Цивилно друштво би такође требало да предузме акције да промовише и штити демократије, што значи друштво у којем су појединци, упркос својим различитостима, окупљени око заједничких, универзалних вредности људских права и плуралистичких демократија. Омладинско цивилно друштво заузима централну позицију у стварању иницијатива за сузбијање радикализације и екстремизма кроз неформално образовање. Ово такође може да уведе партнерство са модерним медијима (интернет и друштвени медији), али и са јавним сектором и предузећима.

Омладински рад може промовисати кохезију кроз уметничке и спортске иницијативе које резултирају јачањем међукултурног дијалога, помирења и интеграције. Ове активности омладинског рада могу помоћи у изградњи мостова између подељених група или зближавању заједница младих кроз неутралну активност у којој ће се колективно ангажовати. Врло често је у одређеним насељима у Европи могуће пронаћи неангажоване младе људе који никада нису срели друге младе људе из различитих етничких, друштвених, верских, културних група. Омладински рад има улогу да створи такве мостове и врати вредност различитости међу младе.

Омладински рад такође може подржати младе људе који сарађују са локалним предузећима и ангажују се у локалном економском развоју. Током година, чак је и програм ЕУ за младе био фокусиран на подршку запошљивости и предузетништву младих. Укључивање чланова заједнице и признање од стране лидера заједнице могу бити јак подстицај за младе да се укључе у такву врсту активности.

Медији, интернет посредници укључујући и технолошке компаније

Одговорност да се одговори на говор мржње, радикализацију и екстремизам на интернету не лежи само у рукама образовања и омладинског рада. Медији и технолошке компаније треба да буду у првом плану по питању реаговања на велики број насилних екстремистичких, ксенофобичних и нетолерантних садржаја и понашања на мрежи који циљају на верске групе, етничке мањине, жене и припаднике ЛЦБТ заједнице. Људска права и основне слободе важе подједнако на мрежи и ван мреже, чак и ако је потребно више времена да се јавни органи за спровођење закона наведу да делују у дигиталном окружењу. Позитиван пример који показује моћ омладинског цивилног друштва и потребу да се заступају они који би могли бити жртве екстремизма је случај против *Twitter*-а у Немачкој. Две групе туже *Twitter* у Немачкој и тврде да друштвена мрежа није уклонила шест постова који су нападали Јевреје и негирали холокауст, након што су пријављени. Ово ће бити јединствен случај у којем ће технолошке компаније бити

сматране обавезним да имплементирају сопствене одредбе и услове коришћења услуге.³⁷ Уз строжију контролу и надзор, технолошке компаније такође могу да мапирају и уклоне просторе које користе радикалне групе за ширење дезинформација и регрутовање нових младих људи.

Поред тога, важно је сачувати и заштитити слободу изражавања и ова ограничења не би требало да дођу на рачун поштовања и ефективне заштите права других. Пријављивање и означавање нелегалног и екстремистичког садржаја на интернету, побољшаће безбедно коришћење друштвених медија, укључујући смањење ризика и уклањање садржаја мржње и насилног екстремизма.

Медији такође треба да сарађују са младим онлајн активистима и омладинским организацијама које су посвећене промовисању људских права на интернету. Могуће иницијативе укључују стварање онлајн мрежа младих активиста за људска права и обезбеђивање обуке за онлајн кампању против нетолеранције и дискриминације. Неки примери постоје у оквиру различитих европских пројеката чији је циљ да подрже развој контра-наратива од стране младих, обучавајући их у ненасилном одговору на насиље и мржњу на мрежи, као и повезујући онлајн и офлајн напоре.³⁸

Екстремистичке групе све више користе традиционалне и модерне медије за ширење својих наратива и регрутовање нових следбеника. То нису само канали друштвених медија, већ често и традиционални медији шире поруке дискриминације, предрасуда и додају слојеве неангажовања. Млади су посебно изложени ризику од радикализације и екстремизма због коришћења друштвених медија и интернета, у комбинацији са различитим личним и контекстуалним факторима. Друштвени медији, али и традиционални медији су у неким земљама главни извор информација за већину становништва. Медији могу допринети сузбијању радикализације и екстремизма међу младима тако што ће им пружити платформу да изразе свој идентитет, забринутост и фрустрације и да буду саслушани у друштву. Они такође могу помоћи да се допре до угрожених младих људи који су одвојени од својих заједница и друштва у целини.

Контра-наративи екстремизму су они који промовишу толеранцију, међукултурни и међуверски дијалог. Све заједнице треба да буду оснажене да буду активне са порукама које узимају у обзир локални контекст и културу, као и изазове и могућа осећања изолованости, ускраћености и недостатка перспективе са којима се суочавају њихови чланови и млади људи. Млади људи се такође могу бавити новинарством или могу да имплементирају специфичне пројекте на интернету како би промовисали толеранцију, међукултурално и међуверско разумевање или произвели супротне наративе говору мржње. Њихови гласови би били посебно моћни да изазову екстремизам и радикализацију и да потисну насиље међу својим вршњацима.

---

³⁷ From BBC News: Twitter sued over anti-Semitic posts left online, 2023 <https://www.bbc.com/news/technology-64404590>

³⁸ Example: We CAN for Human Rights Speech is a joint EU-Council of Europe project <https://www.coe.int/en/web/inclusion-and-antidiscrimination/wecan4hrs>

Дефинисање метода и методологија за едукацију о антирадикализацији

Омладински рад и неформално образовање су кључни приступи у спречавању и заштити младих од радикализације и насилног екстремизма, како онлајн тако и офлајн. Различите методологије које се могу применити углавном су из области образовања о људским правима и образовања о глобалном грађанству. Неколико постојећих оквира дефинише образовање о људским правима углавном као образовање **о, кроз и за** људска права. То значи да учесници едукације о људским правима сазнају више о људским правима, кроз доживљавање и живљење људских права, тако да постају активни у промовисању и животу у складу са људским правима.

Следећи део садржи 4 области рада са младима и неформалног образовања, које су кључне за примену методологија едукације о антирадикализацији:

- Критичко мишљење
- Медијска писменост
- образовање о људским правима против тероризма
- Омладински рад о религији и веровањима

Критичко мишљење

Неформално образовање треба да промовише критичко мишљење, јер неке од његових основних карактеристика су да је оно холистичко и отвореног типа. Међутим, можемо рећи и да многи тренери неформалног образовања и омладински радници не разумеју довољно добро концепт критичког мишљења, и да пропуштају прилике у процесу учења да више промовишу вештине критичког мишљења током сумирања и анализирања одређене активности. Да би оно било применљивије у методологијама неформалног образовања, важно је дефинисати које вештине су срж критичког мишљења, као и како се те вештине уче кроз образовне и омладинске активности.

Веома добар преглед пружа *Jonathan Haber* са *MIT-a*³⁹, а у наставку следи резиме његовог рада: „Критичко мишљење укључује размишљање на структуриран начин, оно је продуктивно и „логично“, али логика описује низ система за систематско резонување... Вешти критички мислиоци такође морају бити вешти у превођењу говорног и писаног језика у прецизне изјаве које се могу уградити у логичку структуру. Овај процес превођења је исто толико уметност колико и наука, али са праксом, студенти могу да изврше ову врсту превода на било чему, од историјских или књижевних докумената до научних идеја и математичких доказа.”⁴⁰

Имајући ово у виду, постоје неке специфичне вештине које помажу у даљем развоју критичког мишљења, које су веома важне за развој младих и за које се предлаже да се истакну током будућих активности омладинског рада. Ове вештине су:

- Структурирани аргументи који се обично користе за дебате и боље разумевање образложења нечијег размишљања. Помоћу структурираних аргумената млади људи

³⁹ Jonathan Haber, *Critical Thinking Essentials*, MIT Press. LogicCheck.net:

<https://www.insidehighered.com/views/2020/03/02/teaching-students-think-critically-opinion>

⁴⁰ Teaching students to think critically (opinion) - Inside Higher Ed.

<https://www.insidehighered.com/views/2020/03/02/teaching-students-think-critically-opinion>

треба да пропитују и анализирају проблеме из различитих перспектива како не би прихватили радикализацију и екстремизам као чињеницу.

- Перцепције и перспективе су друга област интервенције са којом су омладински радници веома добро упознати. Основа у промовисању интеркултуралног дијалога је у испитивању и развијању разумевања различитих перспектива, у оквиру међусобно признавања и прихватања људског достојанства свих укључених. На овај начин млади људи треба да изграде став да свако може да доживи и интерпретира интеракције и информације на различите начине, а те интерпретације се временом могу променити. Међутим, да би се свима омогућило да се мењају, расту и развијају се, треба поштовати достојанство сваке особе на ненасилан начин.
- Концепт истине у свету информација је још једна област која је веома важна за рад на медијској писмености и која се укршта са критичким мишљењем. Идеја о недостатку информација више није тачна, али у данашње време постоји нова тема а то су загађење информација и ехо-комора. Постоји потреба да се кроз критичко размишљање испита сопствена ехо-комора и да се нешто више разуме из потпуне слике друштва и света у којем живимо. Такође је важно преиспитати концепт универзалности истине и имати приступ вишеструке и међусобно повезане истине.
- Сећање, суочавање са емоцијама и тражење социјалне правде су такође неке области у којима је критичко мишљење веома важно. Ово су области које нису критичко размишљање саме по себи, али примена критичког прегледа и анализе може помоћи да се превазиђу бес, гнев, немоћ и разочарање због чињенице да су свет и прошлост били неправедни. Важно је запамтити, туговати, одати почаст и тражити социјалну правду не понављајући исте злочине. Мржња и патња се не могу решити мржњом и патњом. Такве поруке морају постати део кључних образовних приступа против радикализације и екстремизма.
- Оснаживање да будете носиоци промена кроз ненасиље је такође повезано са свим горе наведеним, и важно је омогућити младим људима да буду оснажени, умрежени, информисани и подржани да траже и раде за праведнији свет кроз ненасиље, дијалог, дељење идеја и сарадњу. Само тако је могућ напредак.

Медијска писменост

Како је наведено у Компасу, приручнику за образовање о људским правима⁴¹ „медији, информационе и комуникационе технологије играју централну улогу у животима младих данас и међу главним су факторима који су обликовали садашњу генерацију младих људи. Многи млади људи се могу сматрати дигиталним домороцима: они одрастају у окружењу у којем су ИТ технологије део свакодневног живота и деца уче да користе дигиталне уређаје пре него што могу да ходају или говоре. Претпоставља се да су чак и њихове мождане структуре другачије од оних претходних генерација! Међутим, доведено је у питање постојање таквог дигиталног јаза између младих и генерације њихових родитеља.”⁴² Кључни аргументи су да је такозвани дигитални јаз последица изложености и приступа технологији, а то може бити укорењено у

⁴¹ Media, Compass Manual for Human Rights Education, online thematic pages, <https://www.coe.int/en/web/compass/media#19>

⁴² Read more: VanSlyke Timothy, Digital Natives, Digital Immigrants: Some Thoughts from the Generation Gap; <http://technologysource.org/?view=article&id=77>

економским, друштвеним, политичким и другим ограничењима (као што је дискриминација на пример).

Ми упијамо информације кроз различите изворе у дигиталном друштву. Традиционални медији као што је телевизија постају ретко коришћени као извор вести и прате пут радија и штампаних новина. Данас се информације углавном пласирају путем друштвених медија који могу довести до различитих извора на званичним и незваничним *web*-просторима, као што су блогови, влогови, *reel*-ови, *TikTok*-ови, итд. Нови начин „конзумације“ вести је забаван и занимљив, а у дигиталном друштву сви су креатори вести. Ово поставља много замки јер нису сви обучени да креирају вести, да верификује њихов садржај, да се придржавају етичких питања око вести и да преузму одговорност за садржај који постављају на интернет. С друге стране, у овом свету преплављености информацијама, млади људи нису обучени да се баве вестима, да бирају релевантне вести, да проверавају садржај и критички сагледавају његове изворе и намере. Због тога су друштвене мреже постале савршен простор за радикализацију и промоцију екстремизма који води до насиља. Недавни извештаји који се баве понашањем младих људи на мрежи претпостављају извесну корелацију између насиља присутног на мрежи и начина на који се оно манифестује у „стварном животу“ као агресивно и насилно понашање према другима.

Због ових фактора, медијска писменост постаје све важнији део образовања (укључујући и неформално образовање), социјалног рада, културне и информационе политике сваке земље у свету. Европска комисија има неколико водећих иницијатива за подршку медијској писмености у различитим сферама живота, као што су:⁴³

- Европска недеља медијске писмености коју је успоставила Европска комисија са циљем „да промовише вештине и пројекте медијске писмености широм ЕУ“;
- Европске награде за медијску писменост су такође споредна иницијатива за доделу инспиративних и утицајних пројеката у области медијске писмености;
- Експертска група Европске комисије такође окупља актере медијске писмености „како би идентификовали, документовали и проширили добре праксе у области медијске писмености и побољшали координацију између различитих заинтересованих страна широм ЕУ“.

Рад на медијској писмености се не дешава само у Европи. Пример тога је иницијатива заговарања под називом „Медијска писменост сада“ из САД-а чији је циљ да створи систем јавног образовања заснованог на медијској писмености коју називају „вештинама писмености 21. века које су им потребне за здравље, благостање, економско учешће и активно грађанство.“⁴⁴ За ову иницијативу, медијска писменост значи „применити критичко мишљење на медијске поруке и користити медије за креирање сопствених порука – кључна вештина 21. века. Медијска писменост је кључна за здравље и добробит, као и за будуће учешће младих људи у грађанском и економском животу наше демократије.“

Нови аспект друштвених медија који их чини релевантним, али и опасним, повезан је са прикупљањем преференција за кориснике. Млади људи безбрижно деле своје личне податке, што их чини лако доступним за нежељени утицај, укључујући регруте који промовишу насилни екстремизам и радикализацију, као и друге онлајн предаторе. Чињеница је да је већина друштвених медија ненадзирано онлајн окружење у којем могу постојати разне врсте екстремних порука, окрутне и понижавајуће фотографије, видео снимци, приче чији је циљ да изазову емоције и злоупотребе те емоције.

Како би одговориле на ове изазове, многе земље раде на развоју закона који ће ограничити злоупотребу интернета који превазилази типичан кодекс понашања за различите друштвене

⁴³ Shaping Europe's Digital Future, Media literacy, European Commission, <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/media-literacy>

⁴⁴ Media Literacy Now, USA advocacy group, <https://medialiteracynow.org/>

медије, који ће управљати медијима на интернету и ограничавати штетне последице разних онлајн регрутоваца и заговарача мржње. Али, док овај тренутак не дође, кључни аспект на којем треба радити је онај који је повезан са медијском писменошћу и стварном „варењу“ доступних медија.

Сврха метода које се користе у омладинском раду у вези са медијским образовањем је да младе људе учини критичнијим и свеснијим корисницима и ствараоцима медија. Методе медијског образовања треба да омогуће младима да буду свеснији тренутних околности медијског креирања и дељења садржаја, како би могли да разликују квалитет информација, њихову поузданост, проверљивост и друге карактеристике (намера вести, контекст, итд.). Медијско образовање ствара селективне потрошаче друштвених медија спремне за данашње дигитално друштво, спречава младе да буду рањиви на рекламирање, и помаже им да задрже своју онлајн безбедност и приватност.

Још једно корисно средство у овој области је од Савета Европе, односно Препорука о оснаживању деце у новом информационо-комуникационом окружењу (2006.) која „наводи да земље чланице треба да имају кохерентну информациону писменост и стратегију обуке која је погодна за оснаживање деце и њихове едукаторе како би што боље искористили информационо-комуникационе услуге и технологије. Важност промовисања интернет вештина и писмености поново је потврђена у другој Препоруци (2009.) 22, која позива земље чланице да развију и промовишу – у сарадњи са актерима из приватног сектора и цивилним друштвом – стратегије за заштиту деце од садржаја и понашања који је штетан по њих, а које у исто време заговарају њихово активно учешће у новом информационом и комуникационом окружењу.”⁴⁵

Образовање о људским правима против тероризма

Компас, приручник за образовање о људским правима, идентификује „две кључне области у којима концепти људских права и тероризма могу доћи у сукоб: прва се, најочигледније, тиче самог терористичког акта; друга се односи на мере које могу предузети званични органи у процесу сузбијања тероризма.”⁴⁶

Кроз различите активности заснованим на људским правима, млади уче како дефинисати тероризам, посебно из угла екстремизма и радикализације. Ову тему такође посматрају из перспективе људских права или како је дефинисано у Компасу, „чин терорисања припадника становништва представља повреду њиховог достојанства и права на личну безбедност, у најбољем случају, и кршење права на живот, у најгорем случају... Јављају се бројна питања у вези са људским правима и борбом против тероризма и готово је неизбежно постојање сталне тензије између мера које влада сматра неопходним да би заштитила становништво и права која ће можда морати да ограничи да би могла да заштити становништво.”⁴⁷

Активности против тероризма и екстремизма, у оквиру омладинског рада, могу имати неколико слојева методолошких приступа и смерница:

- Аспект превенције, осигурати да млади људи буду свесни регрутовања екстремиста, да препознају ране знакове упозорења и да знају како да затраже помоћ;

⁴⁵ Implementing European and International Standards on Media and Information Literacy in various domestic institutions, Council of Europe office in Bosnia and Herzegovina, 2021, <https://rm.coe.int/mil-eng-study-1-implementing-mil-standards-rozgonvikostic/1680a666ca>

⁴⁶ Compass manual for human rights education, section on Terrorism <https://www.coe.int/en/web/compass/war-and-terrorism>

⁴⁷ Compass manual for human rights education, section on Terrorism <https://www.coe.int/en/web/compass/war-and-terrorism>

- Превенција кроз социјализацију, подршка младима да не осете изолацију, услед које могу постати рањиви на разне претње од тероризма;
- Подршка младим људима који доживљавају трауме и жртвама које би могле пасти под екстремизам на мрежи или онима који су били погођени радикализацијом и екстремизмом.

Активности које спроводе омладински радници могу укључити и друге сегменте друштва као што је рад са органима за спровођење закона (полиција, тужиоци, итд.) или институцијама за људска права у земљи као што су омбудсман, тела за равноправност и комисије. На овај начин омладински рад и активности образовања о људским правима стварају директну повезницу са стварним животом и подржавају дијалог међу младима, укључујући и оне који су погођени радикализацијом и јавне службе. Ове активности треба да буду:

1. Заједнички планиране са осталим партнерима!

Фаза планирања може укључити полицијске службенике одговорне за односе са заједницом или комуналну полицију ако таква постоји у земљи. Они могу да раде заједно са омладинским радницима и припремају активности везане за едукацију о људским правима, као и да информишу младе о постојећој подршци коју полиција може да пружи у случају да примете знаке насилне радикализације или екстремизма.

2. Имплементирани у безбедном окружењу за учеснике ради изградње поверења и самопоуздања Безбедно окружење, како га дефинише речник, је „место које треба да буде ослобођено пристрасности, сукоба, критика или потенцијално претећих радњи, идеја или разговора.“⁴⁸ Безбедно окружење признаје да су пристрасност, критика и сукоби део дијалога и учења, стога се не фокусира на њихово искорењивање, већ на то да се осигура да сви могу размишљати о њима и учити од њих када се појаве. У безбедном окружењу омладински радници могу да отворе питања која су лична: идентитет, припадност, прихватање, сукоб вредности различитих идентитета, итд., као и питања која су више друштвена: социјална правда, концепт једнакости и равноправности, угњетавање из прошлости, праведност и једнакост могућности, итд.

3. Засноване на људским правима и образовању о људским правима

И на крају, важно је имати на уму да омладински радници нису истражитељи који раде против екстремизма, већ раде на превенцији. Стога би главни задатак био спровођење активности које су заиста засноване на образовању о људским правима. Важно је размислити и проверити да ли активности нуде простор за едукацију о људским правима, кроз и за људска права. То значи да ове тешке теме радикализације и екстремизма треба посматрати кроз оквир људских права, кроз доживљавање и живљење људских права кроз разумевање како екстремизам утиче на људска права и промовисати живот у складу са људским правима као начин да се спречи радикализација.

Омладински рад о религији и веровањима

Омладински рад треба да се бави сваким аспектом живота младих, укључујући религију и уверења. Како је дефинисано у Компасу, приручнику за образовање о људским правима – „религија је питање са којим се многи млади људи баве у свом свакодневном животу код куће, у јавности, на послу или у школи. Омладински рад може помоћи да се верске разлике учине

⁴⁸ Merriam Webster dictionary <https://www.merriam-webster.com/dictionary/safe%20space>

фактором културног обogaћивања младих уместо да буду извор конфронтације, посебно из угла међусобног разумевања, толеранције и прихватања различитости.”⁴⁹

Последњих деценија, омладински радници и тренери постали су много свеснији и отворенији за потенцијалну улогу религије. У Европи се омладински рад развијао делом и кроз рад црква, као што су *Don Bosco* омладински клубови или *YMCA - Young Men's Christian Association*, али се данас мења и прилагођава и другим религијама. У омладинском раду рад на религији и веровањима може имати различите облике:

1. Као главна тема активности: религија и веровања су срж процеса учења и планираних циљева. То значи да активност отвара питања о улози религије у животу младих, њиховим тежњама, жељама и схватањима религије. Један од важних циљева активности је и да негује међурелигијски дијалог, што значи да млади људи треба да имају културу прихватања различитих религија, као и слободу да бирају веру или да уопште не буду религиозни.
2. Активност о различитости са споредним аспектом међурелигијског дијалога је такође један од начина рада на овим темама. Активност може промовисати дијалог за побољшање разумевања религија, али може да послижи и за истраживање појмове религије и људских права, грађанства, учешћа, итд. Ове активности омладинског рада такође доприносе верском прихватању и оснажују младе људе да говоре о својим изборима, сличностима, разликама и последицама ових избора и да траже њихова најбоља решења.
3. Активност која је осетљива на религију је таква активност која узима у обзир разлике вероисповести и уверења унутар групе младих и предлаже сет практичних решења како би активност била доступна свима. Нека од ових решења могу бити на пример: различита правила исхране у различитим религијама, место и време за молитву, главни празници у различитим верским календарима и свакодневне праксе различитих верских група током тих празника. На пример, током активности која се одвија у петак, било би добро имати времена за молитве петком у случају да су учесници вољни да то ураде. Током Рамазана, можда ће бити потребе да се обезбеде оброци након заласка сунца (ифтар). Слично томе, за хришћане можда постоји потреба да издвоје време за молитве током недеље.

Омладински рад треба да избегава игнорисање верских идентитета неких младих људи који похађају активности. Осетљивост за верску разноликост која може постојати у различитим групама младих, такође је начин да се призна јединственост сваког од младих људи присутних на активности и да се избегне одвајање и изолација. На тај начин омладински рад може промовисати међусобно поштовање и разумевање, што је кључна компетенција у борби против предрасуда и дискриминације.

---

⁴⁹ Compass, Manual for human rights education, theme on religion and belief
<https://www.coe.int/en/web/compass/religion-and-belief>

ЗАКЉУЧАК

Пандемија Ковид-19 резултирала је прекидом друштвених односа и односа у заједници, а образовање је постало теже доступно него раније, што је резултирало мањом подршком младима и већом онлајн манипулацијом теоријама завере, говором мржње, екстремним и радикалним мишљењима и осећањем немоћи. Опасност од радикализације и екстремизма међу младима често је подстакнута питањима дискриминације, искључености и маргинализације. Ово су питања која су најближа раду омладинских радника и омладинских организација.

Кроз рад са младима и подстицање развоја активног, грађанског и демократског ангажмана, системи омладинског рада спречавају и насилну радикализацију и екстремизам. Потребни су додатни напори да се допре до оних младих људи који су изоловани, осећају се неангажованим и доживљавају искљученост већ по другим основама. Омладинске организације су централне у стварању иницијатива за борбу против радикализације и екстремизма кроз неформално образовање. Ово такође може да уведе партнерство са модерним медијима (интернет и друштвени медији), али и са јавним сектором и предузећима.

Омладински рад и неформално образовање су кључни приступи у спречавању младих од радикализације и насилног екстремизма, како онлајн тако и офлајн. Омладински рад може промовисати кохезију кроз уметничке и спортске иницијативе које резултирају јачањем међукултурног дијалога, помирења и интеграције. Ове активности омладинског рада могу помоћи у изградњи мостова између подељених група или зближавању заједница младих кроз неутралну активност у којој ће се колективно ангажовати. Различите методологије које се могу применити углавном су из области образовања о људским правима и образовања о глобалном грађанству. Неколико постојећих оквира дефинише образовање о људским правима углавном као образовање **о**, **кроз** и **за** људска права. То значи да учесници едукације о људским правима сазнају више о људским правима, кроз доживљавање и живљење људских права, тако да постају активни у промовисању и животу у складу са људским правима.

Предложене области рада, као што су критичко мишљење, медијска писменост, образовање о људским правима против тероризма и омладински рад на тему религије и уверења су начини за унапређење друштвене кохезије и борбу против насилне радикализације и екстремизма.

Општи и заједнички утисак је да омладинске организације имају ентузијазам да се ангажују и да преузму важну улогу у борби против насилне радикализације и екстремизма. Но поред тога, такође је важно да их други актери у друштву препознају, признају, обезбеде ресурсе, понуде партнерства и смернице како би се могао остварити истински утицај овог рада и прави међусекторски приступ.

ЛИТЕРАТУРА

- Preventing Terrorism and Countering Violent Extremism and Radicalization that Lead to Terrorism: A Community-Policing Approach (Organization for Security and Co-operation in Europe, 2014), Available at: <https://www.osce.org/secretariat/111438?download=true>
- Government of Canada, National Strategy on Countering Radicalisation to Violence of Canada, 2018, page 7, ISBN: 978-0-660-28894-9
- UN Secretary General's 2015 Plan of Action to Prevent Violent Extremism is available at: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/70/674
- European Commission's against racism and intolerance, info leaflet, Council of Europe, <https://rm.coe.int/leaflet-ecri-2022/1680a969e9>
- Dealing with propaganda, misinformation and fake news, Council of Europe's Free to speak, safe to learn campaign <https://www.coe.int/web/campaign-free-to-speak-safe-to-learn/dealing-with-propaganda-misinformation-and-fake-news>
- Flash Eurobarometer 464, 2018, https://data.europa.eu/data/datasets/s2183_464_eng?locale=en
- Wardle & Derakhshan, H., 2017. Information Disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policy making. Strasbourg, France: Council of Europe.
- News: Fake News, Misinformation & Disinformation - University of Washington. <https://guides.lib.uw.edu/c.php?g=345925&p=7772376>
- What are Deepfakes and how can you spot them, The Guardian, 2020, <https://www.theguardian.com/technology/2020/jan/13/what-are-deepfakes-and-how-can-you-spot-them>
- Harvard Kennedy School, the journalist's resource, <https://journalistsresource.org/health/boston-marathon-bombings-lessons/>
- Anne Speckhard & Molly Ellenberg, Is Internet Recruitment Enough to Seduce a Vulnerable Individual Into Terrorism? 2020, <https://www.icsve.org/is-internet-recruitment-enough-to-seducer-a-vulnerable-individual-into-terrorism>
- Discussion Paper | Root Causes of Radicalization in Europe and the Commonwealth of Independent States (UN Development Programme, 2016).
- Youth Social exclusion and lessons from youth work, Eurydice and Policy Support Unit (P9) of the Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA),
- Poverty and radicalisation into violent extremism: a causal link? Atle Mesøy, 2013, Norwegian peacebuilding resource centre
- European Union Terrorism Situation and Trend Report 2018 (EUROPOL, 2018),
- Claire Provost and Lara Whyte, "Why are women joining far-right movements, and why are we so surprised?" (OpenDemocracy.net, Jan. 2018)
- RAN Issue Paper: The Root Causes of Violent Extremism (Ranstorp, Radicalisation Awareness Network, European Commission, 2016)
- Committee of Experts on Counter-Terrorism, The Roles of Women in Daesh: Discussion Paper (Council of Europe, 2016)
- el-Said and Barrett, Enhancing the Understanding of the Foreign Terrorist Fighters Phenomenon in Syria (United Nations Office of Counterterrorism, 2017).
- The Challenge of Returning and Relocating Foreign Terrorist Fighters: Research Perspectives (United Nations Counter Terrorism Committee Executive Directorate, 2018)

- Study on Homophobia, Transphobia and Discrimination on Grounds of Sexual Orientation and Gender Identity Sociological Report: Serbia, Danish Institute of Human Rights, https://www.coe.int/t/Commissioner/Source/LGBT/SerbiaSociological_E.pdf
- Through school student's eyes: impact and challenges of COVID-19 on education systems in Europe, Gilda C. Isernia with the support of Rute Nunes, OBESSU, 2022, www.obessu.org
- Spotlight on COVID-19, Violent Extremism and Anti-Government Movements | October 2022, European Commissions' RAN Network, https://home-affairs.ec.europa.eu/networks/radicalisation-awareness-network-ran/ran-media/ran-spotlight/spotlight-covid-19-violent-extremism-and-anti-government-movements_en
- Jonathan Haber, Critical Thinking Essentials, MIT Press. LogicCheck.net: <https://www.insidehighered.com/views/2020/03/02/teaching-students-think-critically-opinion>
- Compass Manual for Human Rights Education, online thematic pages, <https://www.coe.int/en/web/compass/>
- VanSlyke Timothy, Digital Natives, Digital Immigrants: Some Thoughts from the Generation Gap; <http://technologysource.org/?view=article&id=77>
- Shaping Europe's Digital Future, Media literacy, European Commission, <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/media-literacy>
- Implementing European and International Standards on Media and Information Literacy in various domestic institutions, Council of Europe office in Bosnia and Herzegovina, 2021, <https://rm.coe.int/mil-eng-study-1-implementing-mil-standards-rozgonykostic/1680a666ca>

Outreach Hannover e.V., Немачка

**Sufinansira
Evropska Unija**

Финансирано средствима Европске Уније. Изнесени ставови и мишљења су ставови и мишљења аутора и не мора да се подударају са ставовима и мишљењима Европске Уније или Европске извршне агенције за образовање и културу (ЕАЦЕА). Ни Европска Унија ни ЕАЦЕА не могу да се сматрају одговорнима за њих.